

NOUA REVISTA ROMANA

ABONAMENTUL :
In Romania un an (48 NUMERE) 10 lei
 "
 "
In toate țările unde există poșta un an 12 "

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
București, Calea Victoriei 62. Pasajul No. 3
DIRECȚIA : București, B. dul Ferdinand 55
TELEFON 8/66

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

Director: **C. RADULESCU-MOTRU**

Profesor la Universitatea din București.

UN NUMĂR :
25 Bani

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pentru o pătrime
de pagină 10 lei.

No. 3.

DUMINICĂ, 13 NOEMBRIE 1911

Vol. XI

NOUȚĂȚI

In chestia sinodală

In broșura care tratează despre *Vrâsta ca impediment la alegerea în episcopat*, citesc următoarele :

"Fără a voi să supărăm pe nimenea, trebuie să se recunoască că în Sinodul actual nu se urmărește planul de a introduce elemente capabile la cârma Bisericii.—Nu se vede intrarea în Sinod a clericilor cari ar însemna un progres față de starea actuală.—Toate trebuiesc ținute așa precum au fost, și peste nivelul actual să nu se treacă.—Omeneste vorbind, starea aceasta este explicabilă : nimenea nu vrea să vadă deasupra lui, sau chiar alături, oameni cari i-ar fi superiori".—

Este, din nenorocire, prea întemeiată afirmarea aceasta. Este negreșit prea mărunț săptura omenească, pentru ca să se poată înălța sau de tot, sugrumând într'ansa atot stăpânitorul amor propriu.—

De cât,— se impune întrebarea : Este sinodul actual singura piedică la însănătoșirea Bisericii?—Nu credem.—Și când dăm acest răspuns, ne gândim la atâtea și atâtea guverne, cari nu s'au mahnit prea adânc oridecâteori au avut dovezi despre betesugurile sufletești ale înalților prelați. Am putea chiar spune că unele guverne s'au bucurat când cercetând trecutul nu tocmai neprihănit al unor dregători bisericicești, au putut să capete siguranța că *au în mână* soarta celor mai înalte fețe dohovnicești.—

Pare negreșit cam curios acest lucru,— căci nu arareori aparențele ne îndeamnă să credem că, mai ales pe Biserică, se reazemă Statul.—Cu toate acestea cărmuirile, și noi și vechi, nu au vroit și nu vor o Biserică pe deplin însănătoșită.—De ce?—Pentru că ne spune un cunoscut cugetător francez :

"Nimic nu îngrădește Statul ca o Biserică ; căci este de netăgăduit că ea îngrădește cărmuirea însăși, de oarece o împarte cu Statul".—

"Așa că, în fond, orice cărmuire este antireligioasă, cu toate aparențele câteodată contrare.—Romanii, cari iubeau toate religiunile, au detestat cu furie creștinismul, pentru că el spunea Statului : „Acestea sunt ale tale, trupurile.—Acestea sunt, nu ale mele, ci ale lor, sufletele,—și ale mele dacă ei, oamenii, mi le dau neconstrânși de nimeni".— Aceasta era o adevărată religione — Orice religione care nu spune acest lucru, este o găteala a Statului, întocmai ca un maestru de ceremonie sau ca un ministru al pompei,— nu ca o religione".

"Statul englez, statul prusac, statul rus detestă creștinismul subțil sau subt alta, până când, mai mult sau mai puțin realmente, l-au absorbit într'ânsele, făcând din șeful statului șeful religiunii".

Acelaș lucru se observă mai ales în Franța, unde Statul a început prin a prigoni protestantismul, care apărea ca o protestare în contra tendinței de a zăvori libertatea de cugetare.—Tot așa se explică și goana de curând întreprinsă de republica franceză în contra catolismului.

Cu un cuvânt, adaugă cugetătorul francez : "Statul e tot-

deauna antireligios, chiar când administrează religiunea, mai ales când o administrează ; căci el nu o administrează decât pentru a o suprima ca religione adevărată.

Să ne căznim să nu exagerăm niciodată, dar cu toate acestea să spunem că statul are oarecare tendință să nu iubească prea mult însăși morală. El iubește o moralitate generală și o bună moralitate ușoară și cumpătată care-i ușurează greaua sarcină de a urmări pe hoți și pe ucigași. Așa e. Dar el nu iubește mult o morală austeră, riguroasă și activă, care să aibă caracterul unei credințe. Acum cineisprezece ani, D-l Paul Desjardins încercă să întemeieze o mică asociație de progres moral, de epurație și de edificare.

Aceasta era un fel de sectă oarecum protestantă, cu toate că ea nu se considera astfel. Un prieten al meu, republican absolutist, îmi spune : „E primejdioasă această mașină pe care o fundează Desjardins.—Și pentru ce?—Întrebați eu. Pentru că, îmi răspunde republicanul — e de observat că din această asociație poate să iasă o religione, și nu o religione tocită, uzată, ca religiunile pe care le vedem că trăesc, sau mai bine vegețează în jurul nostru, ci o religione nouă, o religie născândă, adică adultă, căci religiunile au particularitatea că niciodată nu sunt mai adulte decât atunci când snt născândă, — o religione vie și viguroasă".

"Ei și ? — Ei bine, ea va crea încurcături cărmuirii. — Pentru ce?— Eu pariez, că ea va crea încurcături cărmuirii. Tot ceiace are o puternică viață morală ; are o voință ; tot ceiace are o voință crează încurcături cărmuirii".

"Cel care vorbiă astfel era un bun republican ; era un despotist. Din punctul său de vedere el judecă foarte bine. Tot ceiace are o puternică viață morală crează încurcături guvernului. Un guvern nu poate să iubească nici pe omul, nici așezământul dotat cu o puternică viață morală. El nu poate iubi moralitatea".

E cam curios, nu-i așa ? Foarte curios. Cu toate acestea conchide cugetătorul : "Tocmai ceiace face puterea unei națiuni, inspiră groază guvernului. Aceasta este o glumeață antinomie".

Pe scurt, o Biserică inzestrată cu o puternică viață morală și cărmuită de niște prelați destoinici, curați la suflet și adânc pătrunși de înalta lor chemare, nu poate să intre în voia stăpânirii. Din potrivă, ceiace nu displace stăpânirii este tocmai o Biserică, având în fruntea ei niște dregători nevolnici și bolnavi sufletește. Numai o astfel de religie poate fi o jucărie în mâna oricărui guvern. Numai unei astfel de biserici a putut un guvern român să-i impună reabilitarea unui mitropolit, după ce mai întâi îi impusese caeterisirea aceluiaș mitropolit.

Fără o astfel de Biserică, supusă și gata să se încovoie, guvernul de pe vremea detronării mitropolitului Ghenadie ar fi avut desigur mult mai multe încurcături decât a avut. De-aceia socotesc că guvernele nu au nevoie de prelați, cari să poată vorbi de sus, atunci când au dreptate.

Acesta este adevărul, și din această pricină cred că cel puțin până astăzi, guvernele, poate mai mult decât dregătorii Bisericii, nu au voit însănătoșirea ei. Cine crede într'altfel, să mă desmintă. — *M. Mihăileanu* —

CESTIUNI ACTUALE

OCTAVIAN GOGA CA POET AL ACȚIUNII

Asupra lui Octavian Goga am mai scris cu prilejul apariției primului său volum.¹⁾ Am arătat atunci, analizând părțile din poeziile sale, că patriotismul lui Goga nu este un sentiment de paradă, o siluire declamatoare, ci un izvor firesc de inspirație, de unde pornește o melodie curată, nouă, cântată pe strune proprii. Originalitatea lui stă mai ales în faptul că a putut zugrăvi bucuriile și durerile poporului de jos, ale țărânilor, fără a cădea în banalitate. El a văzut mai bine și a simțit mai adânc poezia ce se ascunde în existența posomorită a celor ce-și duc viața din greu. Obişnuți cu eroi mai strălucitori, cu fii și fiice de domn, cu hatmani, cu boeri și haiduci, noi am rămas mirați că s'a putut face așa versuri frumoase asupra celor tăcuți și umili. Era o reparație ce se făcea celor mici, o reparație care chemă gândul și simpatia noastră, cu glas nou și puternic.

Dragostea lui Goga pentru popor, în primul volum, nu îmbracă forma tânguiri sau a resemnării în scop de a trezi numai mila, ci aceea a unui puternic îndemn la luptă, a unei ațâțări spre acțiune. Goga este înainte de toate un suflet activ, el strigă, blestemă, ocărește și când se vaită, nu se vaită cu des-nădejde, ci cu dorința ascunsă de a se răzbuună, de a răsplăti cu vârf și îndesat.

În al doilea volum—*Ne cheamă pământul*—întâlnim aceeași simpatie pentru cei oropsiți, simpatia sa însă e mai lină, mai discretă. După cum frunzele plopii de pe culme, atinse ca de o mână nevăzută, cad și se împrăstie în șiraguri, tot așa se fărâmă, se împrăstie și clipele vieții tuturor:

*Trec zilele în goana lor pripită,
Și fiecare mai sărac mă lasă,
În orice clipă, minții sbuciumate
Câte-un drumeț îi pleacă dela casă.*

*Nu au popasuri gândurile mele
Sămânța lor se zbate veșnic nouă
Și fărâmat pe drumuri nesfârșite
Se risipește sufletul meu vouă.*

Contemplația, la Goga, în genere e de scurtă durată; el este poetul acțiunii, el vrea luptă, luptă îndârjită, aprinsă, fără îndurare. Gândurile lui nu pot rătăci multă vreme în văzduh, spre spațiurile înstelate, căci le *cheamă pământul*,—pământul strămoșesc, pe care-l răscolim și-l călcăm zilnic cu pașurile noastre. Din excursiunile aventuroase prin aer sau nori, noi nu aducem decât impresiuni înșelătoare, iluzii efemere, gânduri nedumerite, lucrurile organizate trăesc numai pe pământ. Pământul e singura noastră certitudine. Plin de un glorios trecut, păstrător al tradițiilor și morților noștri, el ne hrănește și ne încântă, ne mângâie și ne reculege; în sânul lui zac părinții, în el stau înfipte casa, bordeiul și temelia

bisericilor noastre. Și apoi, să fie oare cu adevărat mai frumos albastrul cerului decât rodul pământului?

*Nu sus în cer! Vă birue înaltul,
Curmați-vă cărările spre stele,
Rolind răsleşen praful de pe uliși
Vă vreau acolo gândurile mele!*

*Cădeți, cădeți voi frunze deslipite,
Pe câmpul larg, în zbor, vă poarte vântul
Și vă nfrățească rostul cu țărâna!*

E frumoasă, negreșit, lumina stelelor. Dar câte flăcări nu aruncă și vârtejul neadormit, zbuciumul atârător patimi, suflarea atâtor vieți ce zac în umbra zidurile negre ale orașului, sau în satul cu ferești înguste semănat la poalele muntelui:

*La geam mi se sbăte orașul cu huetul fără popasuri,
Cu vrajba lui, războiul pâinii, îl deslușeam în mii de glasuri:
Și chiotul flămând al vieții viii la geamurile mele...
Eu ascultam pierdut la masă, și toate sounurile-acele
Smulgeau din inima-mi bolnavă șiragul slovelor trudite...*

*Mai departe, mai departe! La munți cu fruntea de zăpadă,
Să sorb din freamătul pădurii și al ierburilor din livadă!
Să mă nștoare tainic brazii, când tremură din aripi vântul,
Dă-mi largul bolșii instelate și fă-mă frate cu pământul!
Mă du departe, mai departe! În satul semănat pe munte,
La casa cu ferești înguste... la piscurile largi, cărunte:
Mă du acolo 'n fîntirîmul, unde 'n poleiul alb al lunii
Sub cruci de lemn slăbit de vremuri își dorm odihna lor
străbunii!*

În primul volum, dragostea poetului merge mână în mână cu ura: Dragoste pentru asupriți, ură pentru asupritori. Aceste două sentimente se amestecă la Goga în așa proporții, încât a dat naștere unui accent de o tonalitate nouă în literatura noastră. Ura și dragostea se topesc la dânsul într'un sentiment deosebit, caracteristic, ce izbucnește neînfrănat în ritmul versurilor și în sonoritatea misterioasă a vorbei.

În *Ne cheamă pământul*, ideea răsplătirii, a revanșei o întâlnim din ce în ce mai rar; ea nu apare lămurit decât în *Cosașul*. În acest volum poetul reușește să redeștepte mai îndeobște mila.

*Rămas bun, biețe mâni de trudă
Atâta vreme 'mpovărate,
Ce stați pe pieptul slab acuma
Înlăua dată 'ncruciate.
Ostaș al sfintei munci depline,
De-acum pământul te așteaptă,
La judecata cea din urmă
Tu vei găsi cumpănă dreaptă!
Cinstită slugă credincioasă,
Vor odihni a tale moaște,
Doar' glia neagră și mănoasă
Atât de bine te cunoaște...
Închiștii ochi n'or să mai știe,
Și nu s'or turbură de jale,
Când cai străini vor paște iarba
De pe movila gropii tale.*

În bordeiul îngust, o singură bătrână milostivă străjue la capul mortului. Și pe când lumânarea din sfeșnic moare în stingere domoală, adoarme și milostiva bătrână în lacrimi, cu capul în mâini. Nu mai e nimeni care să-l plângă. Doar sapa, buna sa tovarășă de nevoi, de-ar ști vorbi, cu amar l-ar prohodî la groapă:

*O viață ntreagă 'am fost tovarăși
În ploii și 'n arșiță de soare
De truda palmei tale aspre
Eu m'am făcut strălucitoare.
Scelipirea mea spune rușinea
Și jalea care mă purtă,*

*M'ai frânt de glia tuturor
Dar n'am săpat moșia ta!*

În *O Rază*, poetul începe prin a se revoltă de nedreptățile îndurate de cei asuprași:

*Sunt cântărețul celor fără nume
Un strigăt smuls de-a vremilor vârtoare.
Mult tănuita firii îndrumare
M'a plămădit din ură și iubire.*

Către sfârșitul poeziei însă, poetul, contrar obiceiului său din primul volum, uită ura pentru a fi cu totul copleșit de duioșia suferinței, pe care doar o singură răză, după ce a pribegit prin lumea ei stelară, vine ca o salcie sfântă să o încălzească în bordeiul păraginit:

*Frumoasa mea ea se va duce în cale
Rătăcitoare, undeva departe,
Lângă un bordeiu păraginit de soare,
Unde-o fecioară harnică, trudită,
Cu chipul slăns de-a lipselor otravă,
Ce moarte-au scris pe fruntea ei bolnavă,
Cu acu'n mână albă, ostenită
A adormit pe pânza chinuită:
Tremurător va trece prin fereastră
În chiulița umedă de lacrimi,
Lăsând un strop din fericirea noastră.*

*În clipa asta tainică și mare,
Când noi, topiți în dulce 'mbrățișare,
Jertfim iubirii sufletele noastre,
Tremurătoare răză călătoare
Alintă somnul trudnicei fecioare
Și-i luminează fața ostenită,
Cu vraja ei întruchipând un zâmbet
Fericitor pe buza ofilită.*

Am fost rugat odată de o institutoare să aleg ceva din ultimul volum al lui Goga, ceva pentru a fi recitat la o serbare școlară de binefacere. Fiindcă în programul serbării figurau diferite bucăți din Alexandri, Eminescu, Vlăduță și alții, destul de bine cunoscuți la noi, eră o bună pornire dorința aceasta de a se recită și dintr'un poet ardelean. În provincie se citește puțin; afară de profesori, puțini institutori și câțiva magistrați, mai nimeni nu e în curent cu producția noastră literară. Serbările școlare și conferințele ce se țin din când în când, sunt singurul prilej unde se poate atrage atenția publicului asupra scriitorilor noștri de valoare. La aceste serbări însă, alegerea bucăților trebuie făcută cu multă băgare de seamă. Nici cele cari reclamă o prea mare încordare nu trebuie alese, nici cele cari sunt prea ușoare. Cele dintâu ar riscă să nu fie bine pricepute, și publicul ar rămâne astfel sub impresia că poetul înșiră numai vorbe și rime; cele de al doilea ar putea să treacă drept banale. Iată de ce, având în vedere aceste greutăți, nu cu fără teamă m'am oprit la poezia *Acasă*.

E vorba de un tânăr care se întoarce la părinți, după ce și-a terminat învățătura.

*Câți ani vor fi de când te-ai dus?
Mai spune-mi cum ai umblat?
Fără astâmpăr imi erai
Și cât ești azi de așezat?*

*Nu m'ascultai... Știi ce-ai păfit
Atunci în seara de ajun?
Acum și gândul mi-l celești
Cât de cuminte ești și bun.*

Mândria mamei care-și vede feciorul frumos și învățat, răsunetul ce produce apoi această mândrie în sufletul tânărului, se desprind minunat și ne cuprind și pe noi, în versurile următoare:

*Nu te-ar cunoaște nici de cum
Să te 'ntâlnească în drum vecinii,
Vezi, ieși în poartă și le zi
—„Mă știți, eu sunt feciorul Linii!..“*

*Și mă sărută împăcată:
—„Fecior cuminte are mama!..“
Eu imi întorc o clipă fața
Și-o lacrimă-mi udă năframa...*

Cele două versuri: „Mă știți, eu sunt feciorul Linii!..“ și „Fecior cuminte are mama“, considerate izolat, nu au nimic poetic—niște simple locuri comune; intercalate însă, așa cum sunt, între celălalte versuri, ele capătă un înțeles deosebit, o putere evocatoare nebănuită. Aceasta dovedește că orice sentiment simplu, modest, umil, banal chiar, poate să devie poetic și să capete o valoare estetică, dacă este spontan și apare ca o izbucnire firească.

„Caracteristica sentimentului spontan și intens, este un grai simplu, zice Guyau; emoțiunea cea mai vie este aceea care se traduce prin gestul cel mai apropiat de reflex, prin cuvântul cel mai apropiat de strigăt, acela ce se găsește aproape de toate limbile omenști. Pentru aceea înțelesul cel mai adânc aparține în poezie cuvântului celui mai simplu“.

Darul de a găsi cuvântul cel mai simplu pentru traducerea unui sentiment, este, neîndoios, una din însușirile de căpetenie ale lui Goga. De aceea reușește el atât de bine în scenele modeste, în viața simplă, nerafinată a poporului. Viața copilăriei cu deosebire. Goga ne-o redă cu mult farmec, trezind în noi acele amintiri duioase, potolite, unde întrezărim, ca învăluite în neguri, figura celor lângă cari am deschis întâia oară ochii:

*Într'o Duminică de toamnă... Vezi, ca prin vis mi-aduc aminte..
M'a sărutat cu lacrimi mama când mi-a'ncheiat la gât cămașa.
Zâmbind m'a mângâiat pe frunte și nuci mi-a dat în sân
nănașa
Și tata m'a bălul pe umăr și m'a'ndemnat să fiu cuminte...*

Vin apoi dascălul din sat și popa; acesta-i dă un ban de aramă și-i vorbește, mângâindu-l, de învățatură. În urmă se furișează sfios lângă vatră și ascultă fără să 'nțeleagă:

*... Simțeam cum mă supune frica.
Vorbeam de bani... vorbeam de carle., de rodul slab ce-a dat
pământul...
Și nu mai știu... Cu capu'n poală, am adormit lângă bunica.*

Restul poeziei—*Prima Lux*—nu are aceiași valoare evocativă ca primele trei strofe. Dealinteri aceasta se întâmplă ades lui Goga, care-și scrie strofele parcă așa cum se prezintă ele întâia oară, sub inspirația clipei. El nu vrea s'asculte sau nu poate s'asculte de sentimentul gradării, al compoziției, care întărește netăgăduit efectul estetic. La Coșbuc sau Cerna de pildă, o bucată are aceeași valoare dela început până la sfârșit; la Goga, are intermitențe, întâlnim mai mult scânteeri decât lumină continuă.

În primul volum, Goga cântă avântul aprins către

libertate, pornirea înăbușită spre emancipare, spre luptă neîndurată, spre răzvrătire și răzbuinare. Volumul pornește din țara apăsării, ca explozia unui sentiment ce nu mai poate fi stăpânit. Al doilea volum vine, parcă, mai mult din țara durerii, a suferinței umile, tăcute. Aici întâlnim mai multe imnuri pentru munca rodnică, decât accente răzvrătite. Vădit că subiectul e mai puțin prielnic de a da impresii înalt poetice, din care pricină acest volum nici nu s'a impus cu aceeași putere ca cel dintâiu.

Când Goga a ales titlul: *Ne cheamă pământul*, nu l-a ales, cred, din întâmplare,—a fost o sugestie, o poruncă a sentimentului ce s'a trezit în sufletul lui, când și-a revăzut tainic în minte, deodată, versurile acestea scrise în ceasuri diferite.

Goga, în repetate rânduri, a trebuit să fie cuprins de acea dragoste de „glie“, pe care un personagiu din Zola o simte pentru pământ:

„A! bun pământ, strigă acest personagiu, înșfăcând iarba cu mâinele—ia-mă, tu care ești mama obștească, unicul izvor de viață! tu veșnicul, nemuritorul, în care circulă sufletul lumii, acel suc răspândit până și în pietre, și care face din arbori frații noștri imobili!... Da! vreau să mă pierd în tine, pe tine te simt aici, sub membrele mele, strângându-mă și însuflețindu-mă; tu singur vei fi în opera mea ca o forță primă, mijloc și ținta, corabia imensă, unde toate lucrurile se însuflețesc de suflarea tuturor ființelor!..“

Intrerup citatul din Zola, căci Goga continuă și mai frumos:

*Mireasa mea albă cu chipul bălai
Ascultă a nopții povață,
Minuni spune glia'n poveștile ei
Și tainele vieții ne'nvață.
Nu simți tu fiorul c'e'n tremur prelung
Tresare'n adâncuri de ape,
Răsuflatul verii cum vine și'n drum
Purcede vieți să desgroape?*

*E dragoste mare — ascunsă pornire
Ce sânul pământului poartă;
E ceasul când glia in truda ei mută
Invie și fărăna sa moartă:
E clipa când vechiul prisos de viață
In straturi de flori se adună,
Când bobul sfielnic de spice ră sare
Zămbind în poleiul de lună.*

*Noi suntem copiii pământului bun.
Drumeți ai poruncilor firii,
Și'n sufletul nostru'i acelaș indemn
Ce'nvie pe câmp trandafirii.
Stăpână e firea ce bolta aprinde
Și seamănă flori in dumbravă
Iar dragostea noastră-i un picur senin
Din veșnicu-i cântec de slavă!*

În aprecierea unei opere, trebuie să ții înainte de toate seama de intenția autorului, nu de intenția ta, a criticului. Alminteri, căutând ceea ce el nici nu s'a gândit să pue, deși dacă ar fi vrut, ar fi reușit poate cu succes s'o facă,—ești expus să cazi în greșala de a-i nega multe însușiri bune, reale, prin urmare să-l nedreptățești. În acest volum, după cum am mai spus, Goga a căutat să nu se depărteze de pământ, de „glie“, a căutat cu alte cuvinte, să rămâe cât mai aproape de real. Realul însă, e foarte greu de poetizat, căci izbindu-ne în fiecare zi de

dânsul, îl simțim, îl cunoaștem în toate amănuntele și, tot ceea ce cunoști bine, devine banal. Poetul prin urmare are de luptat cu două dificultăți: întâiu, să descrie astfel lucrul, încât să ne dea într'adevăr impresia realității și, al doilea, să dezbanalizeze aceea realitate. E mult mai greu să scrii o bucată ca *Graiul mâinii* fără a cădea în simplă retorică, decât frumosul sonet în care ni se arată rostul poeziei:

*In tainica, curata Poezie,
Biserică cu porți neîncuiate,
Tu neamurile gândurilor toate
Cu drag le lași la pragul tău să vie.*

Căci subiectul ce lasă la pragul lui să vie „neamurile gândurilor toate“, ne deschide câmp mai larg pentru fantezie, pentru jocurile nesfârșite ale imaginației, pentru lumină, umbră, miragiu și toate sedușiunile visării.

Dealmenteri, câte glasuri și câte aspecte nu are și pământul! Unul admiră florile, altul munții, altul pasările, fluturii, apa și șopotul ei;—dintre glasurile pământului, Goga înțelege mai bine pe al omului care suferă. Pentru el, suferința este legea comună, căci Cain, părintele păcătuirii, răsare și în vremurile noastre:

*Azi crește iarba proaspătă, curată,
Pe groapa la veșnică urgie
Dar, vezi, păcatul pururi reinvie:
Nu l-a primit fărăna'n sfiorată...*

*El s'a'mpărțit in largul lunei noastre,
Se sbuciumă neadormit in fire
Pe plaiari verzi, pe stâncile sihastre.*

*Noi îi simțim ispita'nfrigorată,
Nepoți ai tăi, părtași in moștenire,
Purtăm in suflet zestrea blestemată!*

În aceste versuri întâlnim o notă pesimistă, asupra căreia se cuvine să nu trecem așa repede. Nota pesimistă se întâlnește neîndoișor la mulți scriitori, dar de aici nu urmează că ea este identică la unii și la alții. Eminescu este pesimist, Vlăhuță este pesimist, fiecare, însă, aduce armonia sa particulară care nuanțează diferit timbrul. René și Hamlet sunt pesimiști, fiindcă nu găsesc în fondul lor destulă putere de acțiune, destulă putere de a-și înfrâna cel puțin imaginația care se lasă prea mult pradă visării. Pesimismul acestora, ca și acel al lui Eminescu dealminteri, se datorește unei dispoziții sufletești, unei apatitudini nervoase care constituie un fel de infirmitate naturală. Ei sufăr fără motiv, din instinct, prin natură. Tristețea și desperarea lor sunt niște daruri pe cari ei le aduc din naștere, după cum alții aduc ca daruri iarăși din naștere, entuziasmul, veselie, avântul, pornirea. Alexandri, chiar dacă ar fi dus viața, de lipsă a lui Eminescu, tot ar fi păstrat note înviorătoare.

Acest pesimism este individual, năuntric; al lui Goga este așa zicând exterior, obiectiv. Problema suferinții la dânsul, nu se poate pune din punct de vedere personal, ea este mai mult un fenomen de inducțiune. Originea trebuie căutată în afară, nu înăuntru; în suferințele celorlalți, nu în ale lui. De aceea

peșimismul lui nici nu are caracterul acela bolnăvicios, înfrigorat, al omului deznădăjduit.

Intrebându-se dacă un scriitor nu trebuie să trăească cât mai departe de zgomot, izolat în splendida singurătate a problemelor sale artistice, păstrând distanța pe care i-o impune cunoscuta normă de judecată horatiană față de vulg—Goga răspunde hotărât, nu. Vremile de azi cer tot mai mulți apostoli cu inima și mâinile curate, cari cu îndrăzneala și cu conștiința de dreptate a sufletelor povățuite de ideal, să propovăduiască adevărurile fundamentale ale credințelor unui popor. „Acî, zice el într'un discurs rostit la Chișineu, artistul nu se poate izola. Acî nu este vreme pentru truda migăloasă a sporurilor încete. Acî el trebuie să coboare în mijlocul celor mulți, arta lui să nu fie decât trâmbița fermecată prin care se apropie aspirațiile neamului... In zilele de luptă artiștii încă sunt la postul lor. Pictorii își aruncă penelul, sculptorii își părăsesc dalta, poeții își închid în suflet vișul lor și toți încing spada pentru a se înșirui alături în aceeași linie de bătaie, ca să scape de peire marele patrimoniu național“.

La Goga, ideea frumosului este unită cu aceea a justiției prin o legătură nevăzută, dar puternică, imprimând pesimismului său nu știu ce culoare simpatcă, socială, care nu ucide nădejdea. Bucuria lui e bucuria altora; amărăciunea lui e amărăciunea altora. Versurile-i viguroase izvorăsc parcă din conștiința zvâcnindă a unui fel de pluralitate omogenă, a unei mulțimi, în care individualitatea sa se absoarbe, ca în mișcarea organică a vieții. Voința lui Goga nu-i decât o fărâmă din elanul voinței unanime din Ardeal. El adună și exteriorizează în accente omenesti, ca un intermediu venit de sus, simțirea îngrămadită a unui neam oropsit. El ar putea să răspundă multor critici cu cuvintele poetului biblic:

„Cel Veșnic m'a numit dela început. El mi-a făcut gura asemenea unui paloș care taie. El a făcut din mine o săgeată și m'a ascuns în torba sa. El a zis: Te trimet ca să deștepți poporul!“

N. Em. Teohari

Inștiințăm pe toți cei doritori de a avea în bibliotecă „Noua Revistă Română“ că avem din nou la dispoziția d-lor colecțiile volumelor V, VI, VII, VIII și IX din revistă, legate în scoarțe tari și demne de a figura în orice bibliotecă, pe preț excepțional de lei 1,50 fiecare volum (în provincie plus 60 bani porto pentru 1 sau 2 volume, lei 1.10 pentru 3 sau 4, și lei 1.35 pentru toate 5 volumele).

Un volum cuprinde până la 450 pag. de text variat și mereu de actualitate.

Cererile, făcute pe cotorul mandatului cu care se va trimite suma de mai sus, sau în scrisoare, la care se va alătură suma de mai sus în mărci poștale vor fi înaintate administrației revistei.

UN LUPTĂTOR AL CULTUREI NOUĂ ÎN ARDEAL

— Emil Isac —

Formele de cultură,—exclusive, înguste, suficiente— în care încremenise îndărătnic, cristalizându-se par'că pentru vecie, spiritul românesc în Ardeal, primesc lovituri de câțeva vreme. In Academie ele n'au putut găsi destul adăpost sub pledoaria plină de date și îndreptățiri istorice cu care d. Iorga se simțea obligat să răspundă atacului plin de energie, mai mult decât academică, al d-lui Duiliu Zamfirescu contra literaturii ardeleni. O luptă mare, generală, începută între toate publicațiile noastre, prin risipa argumentelor ce se aruncau într'un sens sau altul sau prin lipsa de îndrăzneală cu care se încercau rezoluțiile, nu ne lăsa să deslușim direcțiunea de cultură care ar fi împuternicită de mai multe voturi.

Dar, mai mult — credem — decât lupta între artificii filosofice ale d-lui Zamfirescu și între palpările istorice ale d-lui Iorga, mai mult decât toate anchetele și discuțiunile criticilor, îndreptățirea unei forme sau altă de cultură nu putea veni decât dela scriitorii care le-ar fi ilustrat pe fiecare în parte. Nu putea veni decât dela lupta acestora.

Teoretizarea unei noi forme culturale decât cea existentă rămânea în lumea desideratelor iluzorii, care pot atâta îndemânarea discursivă și metafizică a unui spirit de elită și combativ; tot așa după cum susținerea formelor actuale contra celor dorite, rămânea în lumea luptelor iluzorii care pot mulțumi orgoliul sgomotos al unui om de istorie și de tradiție. Chestiunea, însă, n'o putea desluși nici unul. Ea cerea rezolvirea dela o mișcare reală a culturii acolo. O mișcare de realizare a tendințelor și proiectelor care să se ciocnească cu formele tradiționale.

Și mișcarea s'a produs. Un artist, un luptător, un spirit îmbibat de cultură largă, nu om cu aceste însușiri întregi, era necesar pentru înfăptuirea mișcării în Ardeal.

E acesta, d. Emil Isac, dela Cluj.

Scrie de puțină vreme și e tânăr. De un an încoace risipește cu o dărnicie, uneori neserioasă dacă nu condamnabilă, scrisul său rafinat și entuziast, savant și împetuos până la monotonie, exotic și pretențios, interesant deși uneori prea omogen, manierat și totuși cald;— luptător și filosof, critic și povestitor, dramaturg și liric, plin de focul dogoritor și naiv al romanticului și stăpânit mereu totuși de legătura evidentă cu spiritul de înțelepciune cinică și rafinare a timpului, Emil Isac e, ma înainte de toate, un propagator de cultură nouă. E premergătorul unei înțelegeri nouă. El aduce cu conștiința îndrăzneată a talentului său, cu personalitatea sa stranie, naivă, bizară, entuziastă, ironică, înțeleaptă și aventuroasă, complexul ciudat și superior al vremii de cultură ce se constituie frământându-se în jurul cămăruței calde unde se închisese suficiența anti-patică a literaturii ardeleni.

Loviturile scrisului său sunt neascunse, sunt drepte și sunt sigure. Ele merg să spargă zidurile învechite care adăposteau tradiția rău înțeleasă și amortitoare a literaturii „naționale”, care înțelenise spiritul Ardealului. Ele aduc încă o învățătură și încă un îndemn pentru cei cari tot n'au înțeles că arta națională nu se poate desăvârși în toată specificitatea ei și nu poate contribui cu însușirile ei la cultura umană, de cât ținându-se mereu de sprijinul celorlalte cari înfloresc în jurul ei. Și d. Emil Isac e un cunoscător, e un înțelegător, fără rezerve ir-puse, al întregii mișcări artistice de azi. Aceasta îi dă dreptul să fie un învățător, să fie un învățător aspru și uneori prea nemulțumit.

Talentul lui se evidențiază strălucitor tutulor, cu toată dușmănia dârză, cu toată nesocotința ipocrită, cu toate contestările violente cu care s'a crezut că poate fi strivit sau împiedecat. Spiritul artei sale formează dără din ce în ce mai luminoasă și mai adâncă, în ceața înăbușitoare a suficienței culturale ardelene.

D. Emil Isac va fi un luptător fericit. Așa cum n'au putut fi, firește, cei cari au încercat și la noi, în Regat, o reînviere a sufletului culturale noastre. Aceștia n'au isbutit pentru că n'au înțeles lupta ca Emil Isac. Ei s'au izolat, tot așa de încântați și suficienți ca și mulțumiții tradiției, în cercul strâmt al unei anume înțelegeri de artă împrumutată, într'o anumită atitudine falsă și nepricepută. Ei nu s'au făcut apostolii — oricât ar fi de compromis cuvântul acesta — ai unui spirit nou de vedere *general*, fără restricțiuni de modă și fără forme arbitrare în ce privește primenirea culturalei noastre. S'au gândit că e în Franța o anumită poezie, pe care n'o înțelege sau n'o admite toată lumea, și-au socotit că talentele unei astfel de arte se pot face după formulă, într'o redacție de revistă rafinată. Și s'au închis acolo cu acelaș orgoliu, cu acelaș dispreț pentru tot ce nu-i atinge, ca și aceia pe care doriau să-i înlocuiască în istoria artei.

Dar, spiritul larg de complectă înțelegere, atmosfera îngăduitoare de deplină dezvoltare, care se desprind din cultura vremii, nu le-au ispitit curajul și dorul după noutate. Și ei n'au reușit în Țara Românească.

Dacă Emil Isac reușește în Ardeal, e tocmai pentru că le-a prins de acolo, din Clujul lui gospodăresc și neguros, curat și mulțumit, harnic și fără viața spiritului.

Emil Isac nu e simbolist; nu vrea să fie nici „naționalist”. El se cheamă singur, cu o admirabilă naivitate de modestie superioară, el se numește „modern” și înțelege prin aceasta toată tendința, încă neînviată pe deplin, a spiritului culturalei contemporane, care primește lumina de pretutindeni pentru a fi împărțită larg, cât se poate mai departe și mai adânc.

E ciudat cum a putut eși din atmosfera tihnită, potolită și mărginită a literaturii ardelene, un spirit deschis atâtor învățături nouă, înțelegător pentru atâtea lucruri care nu se înțelegeau. Din suficiența îmbăcsită a îngrădirii ardelene, să răsară talentul lui Emil Isac, însemnează un fenomen de nedeslușit pentru zilele noastre, dar, care va fi priceput și deslușit când se va ajunge să se priceapă și să se deslușească ceea ce se pare că ne amenință acum. Amenință, când ar trebui să îndemne.

Dem. I. Theodorescu

ȘCOALA EDUCATIVĂ CONDAMNĂ CĂRȚILE DE ȘCOALĂ.

Școala veche, instructivă, care dăinuiește și azi, face pe elev sclavul cărții, umbra cărții. Cărțile sunt paravane sau cortine, care izolează pe elevi de realitate, adică de studiul direct al naturii și al oamenilor.

Cartea suprimă intuiția în natură, deci experiența personală și lipsește pe elev de educația simțurilor; nu ține seamă de materialul apercceptor al elevilor care e necesar pentru înțelegerea textului cărții; prezintă deagata multe cunoștințe pe care ar putea elevii singuri să le afle; are forma nenaturală de monolog care aduce plictiseală; impune de timpuriu elevului o autoritate care îl constrânge să se rezume la ea, el care are înăscut spiritul libertății, al cugetării libere.

Totuși în școala noastră cartea e baza întregului învățământ, în ea se'nvață *carte*.

Câtă nădejde pun institutorii în cărți, se poate vedea din motto-urile ce le pun pe manuscrisele lor trimise ministerului instrucției pentru autorizare; «cartea de citire este baza întregului învățământ», sau «abecedarul este primul instrument de cultură intelectuală» care poate fi mai curând un instrument de tortură intelectuală, când intuiția și experiența personală nu contribuiesc să facă posibilă înțelegerea celor scrise în cărți.

Cartea e rea, căci nu aduce creerului *conținutul* ce-l aduc senzațiunile intuițiilor din natură și dacă creerul nu e hrănit cu asemenea conținuturi nu i se poate mări energia intelectuală.

Dacă se susține, că școala noastră primară este bună, este școală educativă, aș pune o singură întrebare: câți institutori au mers în brutării cu elevii clasei III-a, spre a le arăta fabricarea pâinii noastre cea de toate zilele?

«Influența rea a limitării învățământului la carte și curs teoretic nu stă în *cuprinsul cărții*¹⁾ sau cursului, ne spune d-nul G. G. Antonescu²⁾, ci în *formarea aceluși obicei* de a înlocui convingerea activă printr'o încredere oarbă, pasivă».

Cartea face spiritul elevului pasiv, naiv, credul, formează viitori oameni conduși, ca și cum statul ar avea intenția să formeze docile turme de guvernate; totuși în școala noastră se face apologia cărții ca mijloc de cultură.

D-l profesor M. Țilenschi³⁾ ne spune drept: «Elevii, nu știu cum să învețe. Ei își închipuiesc că, dacă manualul de școală s'a pus în mâinele lor, apoi ei n'au altceva de făcut decât să-l memorizeze, să-și aproprie mai mult cuvintele decât ideile» și mai departe adaogă «e o greșeală în a forța memoria, căci *ceea-ce poate suporta hârtia, nu poate să suporte creerul*».

Intr'adevăr, elevii noștri înțeleg prin învățare o memorizare mecanică.

1) afară dacă n'am cuprinsul celor pe care le-a cenzurat d-l C. Kiritzescu în Revista gen. a învăț. Anul VII No. 3.

2) G. G. Antonescu, Studii filozofice 1910 p. 418.

3) Ancheta învățăm. secundar 1906 p. 445.

Instrucția prin cărți este o modă scolastică, medie-vală, dar care e în floare și azi la noi, căci în școala noastră se comentează manualele oficiale impuse de minister, după cum se interpretau cărțile lui *Aristoteles* în evul mediu¹⁾.

Totuș cartea este plaga învățământului: *manualul* care e bun pentru toți și pentru nimeni, ca o haină făcută deagata, manualul acesta ușurează munca profesorimii și înlesnește papagalicismul școlărilor. «In ziua în care va dispărea cartea, vor dispărea și surmenajul, plictiseala, aversiunea pentru lucrurile învățate, care sunt efectele învățaturii din carte» ne spune *Raymond de Girard*²⁾.

Cartea suprimă libertatea de gândire, fiindcă gândește autorul cărții în locul elevului, suprimă libertatea de a se exprima, căci ea pune vorbele deagata în gura elevului.

Autorii cărților didactice înlocuiesc munca elevilor cu a lor, ei au rolul unor bone, care ar vrea să nvețe pe copii să meargă, purtându-i în cărucioare.

Cartea deprinde pe elevi să nu fie atenți la explicațiile profesorilor, căci, își zic ei, găsesc explicațiile în carte!, face un rău profesorilor cari se simt, căci ei debitând aproape tot ce spune cartea, îi umilește în fața elevilor, coborîndu-i la oficiul unui fonograf sau al unei flașnete.

Cartea atrofiază puterea de cugetare și face să dispară originalitatea profesorilor și a elevilor, unii ca și ceilalți obligați fiind de autoritatea școlară să respecte programa dezvoltată în cărți.

Cartea uniformizează spiritele și nu respectă individualitățile, are deci tendințe contrare nevoilor sociale ale timpului.

Astăzi, în laboratoarele științii, veritățile dobândite de unii prin experiența lor se controlează de alții pentru a nu se strecură greșeli; în școala noastră în loc să se facă o asemenea pregătire de educație științifică, se dau adevărurile, nu scoase de elevi din studiul realității, ci deagata din cărți și în ele autorii le-au transcris din alte cărți, încât se poate zice, că ei vând marfa pe creditul autorilor consultați.

Contrară școlii instructive din timpul nostru, e școala educativă, întemeiată de marii cugetători și educatori ai neamului omenesc.

Aceasta este o școală activă în care elevul observă cu ochii și simțurile sale, descrie cu vorbele sale, gândește cu mintea sa, încât lecția întregă sau aproape întregă este opera sa. Elevul e în stare să facă singur cartea, el poate deveni autor.

Numai făcând pe elev autor, se poate realiza opera educației, astfel cum o rezumă *Jean P. Richter*³⁾ ca «ca să transforme pe elev în maestru» sau cum zicea

*J. J. Rousseau*¹⁾ «pentru a-l face (pe elev) maestru, fii pretutindeni ucenic».

Pentru a forma judecata elevilor, unul dintre cei d'întâi educatori, *Montaigne*²⁾ recomanda «că să i se treacă elevului totul prin ciurul gândirii sale și să nu se pună nimic în capul său prin autoritatea și cuvântul profesorului».

Cu multă ironie, marele didactician *Comenius*³⁾ zeflemisește școala veche, care se continuă din nenorocire și azi: «Căci acea știință, care e formată numai din diferite citate și opinii ale scriitorilor, e asemenea unui pom de Crăciun, care deși înpodobit cu obiecte streine de el, totuși, nu poate să mai crească și să mai dea roade» și tot el adaugă că «omul să nu se lase a fi condus de o rațiune streină ci de a sa proprie».

Este dar un principiu didactic, expus de *Comenius*, ca: «să nu se nvețe nimic bazându-se numai pe autoritate, ci din contră pe demonstrare și anume parte pe cea empirică, parte pe cea rațională».

În școala educativă cunoștințele despre natură și despre om se culeg de elevi prin observațiunile și experiența lor personală. Lecția din clasă nu face decât să sistematizeze și să organizeze datele experienței.

«Intr'adevăr, cine ar vrea în opera educației să treacă peste experiența și relațiile cu oamenii, aceasta ar însemna să renunțe la lumina zilei pentru a nu întrebuința decât pe aceea a lumânărilor» ne spune cu multă dreptate *Herbart*⁴⁾.

Dintre educatori, cel mai ne-impăcat dușman al cărților și cel ce a văzut cât rău face educației întrebuințarea cărților a fost *J. J. Rousseau*⁵⁾. Iată câteva citate din lucrarea lui: «Suprimând astfel toate temele copiilor, suprimi uneltele celei mai mari nenorociri a lor adică cărțile!»; «Emil nu învață nimic pederost!»; «litera omoară, duhul însufletește»; «Cărți! ce tristă mobilă pentru vârsta sa!»; «dacă nu știe nimic pe dinafară, Emil știe mult din experiență, dacă citește în cărți mai puțin bine decât un alt copil, citește mai bine în aceea a naturii»; «urâsc cărțile, căci ele nu'nvață decât să se vorbească despre ceace nu știe cineva»; «la ce să se gândească el, de vreme ce voi (autorii) vă gândiți la toate pentru el»; «nici o altă carte de cât lumea, nici o altă instrucție decât faptele»; «copilul care citește nu gândește, el nu face decât să citească atunci el nu se instruește, ci învață cuvintele»; «abia la vârsta de 12 ani Emil va ști ce este o carte».

Spiritul școlii educative este deci contrar cărților.

Școala educativă e cea mai bună, păcat însă că nu ține seamă de interesele autorilor...

Și astăzi când se dă lupta pentru cărți, prin cărți, e bine să știe că autorii cărților nu fac o operă educativă.

N. Moiescu

1) *Emile ou de l'éducation*, bibl. nat. cartea II p. 96.

2) *Michel de Montaigne*, *De l'institution des enfants* (Essais, liv. I chap 25) par G. Compayré 1907 p. 14.

3) *Comenius*, *Didactica magna*, trad. de P. Gârboviceanu 1893 p. 154.

4) *Comment élever nos enfants*, 1908 p. 87

5) *Emile ou de l'éducation*. op. cit. livre I p. 15, 141, 115, livre II 49, 51, 93, livre I p. 159 livre III p. 62, t. I p. 155

1) Un fost ministru al instrucției, d-l D. Sturdza, a pus de curând și pe academicienii noștri sub autoritatea lui *Aristoteles*.

2) *Questions d'enseignement secondaire* 1905, II vol. p. 71.

3) Sur l'éducation, trad. par M-me Favre: „On peut résumer en un seul mot l'oeuvre de l'éducation: „c'est une transfiguration du disciple en maître“.

LITERATURA

IN PREAJMA CEHLĂULUI

4 Iulie.—La răscrucea codrului.

Unde se răscroesc trei coame de munți și unde se îmbucă două ape iuți, — e chitit satul Broșteni. Printre ochiurile de verdeață răsar, vesele, căsuțele bălane, cu prispa largă, strășinită în stâlpi de brad; iar în prag se desprinde chipul plin, cu obraji aprinși, al stăpânei de casă. Ține gospodara ochii ațintiți pe cărare, până înghite pletele pădurea. Roșcovanul grăbește piciorul, cu chita de flori la ureche și cu securea svârlită în voia ei pe umăr. Sue spre inima codrului, unde după oțelul nemilos în trupul nalt al bradului.

Aci, în meleagurile Broștenilor e tihnă multă, e liniște ca într-un lăcaș al Domnului. Isoare: curate lacrimă și reci, ghiață, crestează vâlcelele și scaldă poenile; ciucuri de cetini sorcovăesc valea și viață sănătoasă revărsă oștirea de brazi. În curțile sătenilor sânt cârduri de păsări; în munți, turme de oi; în lunci, vaci cu lapte. Și, cu toate astea, din lumea orașelor mari, nu vine nimenea să-și treacă aci zilele frumoase de Cuptor! Nu vine, căci e cale lungă până la răscrucea codrului. Cel mai apropiat drum de fier e la Fălticeni, la Pașcani, ori la Piatra-Neamțu. Dar' dela Broșteni și până la fiecare din ele trece suta de kilometri,—și calea e întinsă pe șosele și drumușoare întortochiate de munți, supuse de râpi primejdioase.

Par'că într'adins a ascuns firea frumusețile și mândrețile aci, dosite cu ziduri de stânci și apărate de prăpăstii! Le-a ascuns de teama omului, hrăpăret și stricăcios.

Porrim iarăș cu plutele. Soarele s'a înălțat ca trei sulți peste coama brădetului. Trecem pe sub podul, care leagă cele două brațe ale Broștenilor. De aci Bistrița își crestează, făloasă, drum larg. Părae și pâraiașe năvălesc din toate părțile la matca stăpână. În dreapta, Neagra Păltiniș, lăcrămează în suspine de dor, tocmai din râpele Cerebucului; Borca vine legănată din creștetul Grențiesului; în stânga Sabasa aduce isoarele din Piciorul Lung, de pe răzorul Bucovinei. Toate se împletesc cu Bistrița, se lipesc, ca niște copii gemeni, la sânul mamei, își unesc undele într'un mănuchi și pornesc înainte, într'un singur trup, mai fălos, mai curagios. Din ce în ce mai largă își croește calea apa și în cântece vitejești se duce acum, când îi ies în cale sate mândre.

Calcă piciorul Grențiesului și intră pe meleagurile Neamțului. La Hangu dă mâna Bistricioarei; iar pâraul îi povestește de țara străină, din care vine, că acelaș grai, ca și aici e acolo, dar alții stăpănesc. Mai spune că pe drumul lui au năvălit în vremurile grele și depărtate multe nații și mulți dușmani ai neamului nostru. Acum vine pâraul în cântece de sărbătoare și de mărire.

O movilă de piatră răsare în dreapta, la poalele Că-

lugărenilor. E «Piatra Teiului», vitejia deavolului, când s'a apucat să iezească Bistrița și a prăvălit până aci stană din creștetul Ceahlăului. Dar tocmai când să stăvilească apa, și să înece ținuturile, cocoșul a vestit răvârsatul zorilor, și dracu a fugit, vărsând foc pe nări, de necaz. A rămas stânca pe mal, și peste câtă-va vreme un cioban a înfipt o cruce de tei în vârful pietrei, să fugă deavolul Mai târziu din cruce a răsărit un tei și Piatra Teiului i-a rămas numele până azi.

⊙ vedere a muntelui Ceahlăul, cu Poiana Sură.

Se deschide valea și mai largă înainte; iar Bistrița își îndreaptă pornirea spre frumoasa măgură din fund, spre înodătura Ceahlăului. Merge cât-va domoală, murmură un cântec de drum lung, frânge calea spre stânga, cu gând să se depărteze de umbrele întunecoase; dar odată își ia seama, bate valul în loc și țintește sfoară în inima «uriașului». Crezi că-l taie în două. Ceahlăul, trufaș, își încondeiază umbra vânăta pe cerul albastru, îngenuche la picioarele lui mușuroaele de munți, apoi ridică în creștet Panaghia, sburătura uriașă de piatră, care firimițește nourii și culege razele soarelui în coroană de beteală. Și așa luminată, stânca își plimbă vederea peste întreaga Moldovă; și-o plimbă mândră, că nimeni până acuma, nu i-a atins fruntea ei.

Am ajuns între zidurile Ceahlăului, resfirate ca niște degete de ciclopi, gata să prindă, și să stroșească. Bistrița se sfiește, își ține apele în loc, se răsgândește, apoi face cot și ia drumul, de ocol.

Pe dreapta sosește năbădăios Bicazul. Vine turbure, cu spume și tare supărat, că de zece zile și mai bine îi plouă la coadă. Se trezește Bistrița, scutură coama spumoasă și prinde în brațe tovarășul. Se încolăcesc amândouă, înalță zid de valuri și privesc înapoi. E în urmă mult Ceahlăul. O vale mândră cheamă apele înainte.

Plutașii nu mai au vreme nici să se frece la ochi. Potolincă se luptă într'una la cârmă. Dălcăușul, asemenea muncește bușteanul în grind; iar cu urechea veșnic ațintită, să audă încotro dau porunca cei din frunte. Multe valuri a adus Bicazul. Se iutește apa din ce în ce și se înfurie tot mai mult. Sare, se sbate, vâjje, țipă, se aruncă peste plută, culege buștenii de pe mal, rupe gătej, târăște, cu rădăcini cu tot, brazii plecați pe margine-i și duce cu ea tot, năbădăioasă, întunecându-și fața.

Două ziduri o strâng la mijloc, și-o subțiază, par'că s'o înghită. Plutașii s'au făcut numai apă. Potolincă taie cât poate în valuri și cu ochii prinși în stânci. Alune-căm ca într'o țevă. Ne duce «nebuna» ca fulgerul. La câți-va pași îi închide zidul calea și valurile se sparg în pieptul colțuros, svârlindu-se de doi stânceni în sus. Cărmacii își frâng trupurile în luptă, dar plutele nu se clintesc, sboară tot supuse apei—glonț în stâncă.

Un pas numai. Potolincă își mușcă limba și se ferește îndărăt. Am închis ochii. O bubuitură ca de tun, apoi o părăitură, buștenii se desgrădineză, trosnesc; iar noi cădem unii peste alții, în țipete de moarte.

Când ne-am desmeticit, ieșiserăm la larg. Din pluta de nainte ne luase doi bușteni, jugul din față îl strâmbase mult și pluta mergea șoldiu.

Potolincă, galben ca turta de ceară, își făcù semnul crucii:

— Din gura morții am scăpat, domnilor! Cu o palmă numai, dacă ne supuneă mai din vreme, praful se alegea de plute.

Inchinându-se iar:

— Și e adâncă apa aci, la Moara Bocancei! Zi Doamne ferește de ceasul rău!...

Ne-am făcut și noi cruce. Și-acum ne tremură carnea și ne bat inimile.

Potolincă se întoarce cercetător spre noi:

— Eu zic să oprim aci, domnilor, că avem liman. Drept să vă spun, deși am îmbătrânit în meseria asta, dar mi-e teamă; de mult n'am văzut-o așa năbădăioasă!...

— Nu mai mergem 'nainte!.. isbucniră toate gurile.

Cărmacii începură să bată spre limanul din stânga. Apa e mai liniștită aci.

Din lanuri aleargă cât pot doi țărani, fac semn cu mâna și dau gură. Când se apropiară, li se desluși graiul:

— Nu mai dați drumul la plute... e prăpăd la vale... s'a înfundat podul dela Viișoara!...

Nici nu s'au aproplat bine plutele de margine, și am sărit deadreptul, cu apa până la deal de genuchi..

Am luat-o la picior.

Am trecut Pângărații, vechea mânăstire, închinată de Alexandru Lăpușeanu sfântului Dimitrie, în acele vremuri grele pentru Domn. Am trecut Bisericanii, cu înfățișarea de castel; Bistrița, lăcaș urzit de Alexandru cel-Bun și străjuit de plopi nalți. — Ca o vedenie le avem în minte, spaima dela Moara Bocancei tot nu ne trecuse!..

Lumini, strălucitoare, se aprind sub poalele munților. Punem ochii pe ele...

I. Chiru-Nanov.

BIBLIOGRAFII

- Leoń Şadbey: *Din carnetul unui magistrat* Buc. 1,50.—
I. Găvănescul: *Ursita, povestea unei diminețe de primăvară*, alegorie într'un act, Iași.
Stelian Petrescu: *Odoarele dela Neamtu și Secu*, edit. Comisiunii monumentelor istorice.—Socec.—
G. Rotică: *Poezii* (ediția II-a) Edit. Tip. „Școala română..”, C. Lung-Bucovina 2 cor.—
Lazăr Popescu: *Otrava societății*, dramă în trei acte. R. Vălcii, 1,50.—

CRONICA TEATRALA

Teatrul Național. *Fiul ei*, piesă în trei acte de Em. Nicolau și Al. Simionescu.

Teatrul Modern. Compania dramatică Davila. *Salvatorul* (Tais-toi, mon coeur!), comedie bufă în trei acte de Hennequin și Weber.

Piesa d-lor Nicolau și Simionescu este o protestare împotriva uneia din prejudecățile curente în societatea de astăzi, anume aceea care răsfrațe asupra copiilor vina părinților. În cazul special care i-a preocupat pe autori este vorba despre rușinea care urmărește în viață pe un om de merit numai pentru că muma lui a dus o viață desordonată. Desigur că e bine și profitabil ca teatrul să lupte uneori împotriva hipocriziilor și prejudecăților care falsifică și otrăvesc viața socială; dar și prejudecățile câtă să fie cercetate cu multă delicatețe. Multe din ele sunt absurde și vătămătoare, altele sunt numai adevăruri învechite, unele sunt chiar folositoare. În mai toate se ascunde câte o părțică de adevăr și de bun simț. Numai că judecățile acestea generale pot fi groaznic de nedrepte într'unele cazuri particulare. Totul este să știm cum să aplicăm prejudecățile noastre...

George Preda, om de lume, bogat și considerat, și-a logodit fiica după Grigore Dâmbu, un tânăr distins, avocat de merit, ajuns prin munca și inteligența lui. Preda însă a consimțit la căsătorie fără să fi luat informații mai sigure asupra familiei viitorului său ginere. Intors în țară, căci logodna s'a făcut la Paris, unde se vede că Preda petrecea cea mai mare parte a anului, află că mama lui Dâmbu, în timpul văduviei ei, a dus o viață svânturată și scandaloasă. Preda, deși nici el nu duce o viață prea catolică (aflăm în actul al II-lea că trăește cu d-na Cleo Rudeanu, soția unui prieten al lui), se grăbește să-și retragă cuvântul, dornic cum este să-și vadă fiica fericită și nevoind să o supună, odată căsătorită cu fiul. *Ei*, la umilința de a i se închide multe uși în lumea bună în care trăesc. Elena Preda, fată vitează, care iubește mult pe Grigore, rezistă hotărârii tatălui ei și, vârstnică cum este, e gata să treacă peste voința lui. Ruperea neașteptată a logodnei face să priceapă pe Maria Dâmbu, mama lui Grigore, care e adevărata pricină. Ca să asigure fericirea fiului ei, femeia aceasta care nu e o nerușinată și o stricată, e gata să facă orice sacrificiu, să îndure orice umilire. Cu hotărâre, se duce la Preda acasă și-i mărturisește păcatul ei. Aci aflăm că dacă ea a păcătuit a fost din pricina răutății lumii care nu dă voie unei femei văduve, tânără și frumoasă, să-și crească în chip cinstit copiii, când n'are avere. Dar muma merge și mai departe: spune pe față că e gata să dispară cu totul din calea fiului ei, e gata să se suprimă. Astea sunt lucruri care se fac uneori, dar nu se spun niciodată. Bine înțeles, Preda refuză această soluțiune. Biata femeie oferă în urmă—ofertă mai acceptabilă—

să se șteargă din lume, să dispară undeva, să nu-și mai vadă niciodată copiii. Preda totuș pare nestrămutat în hotărîrea lui, când intervine Elena, nestrămutată și ea în hotărîrea ei.... și căsătoria se face.

Au trecut cinci ani de când soții s'au luat. Începe actul al III-lea. Maria Preda n'a mai apărut. Soții sunt fericiți, dar un vâl trist plutește peste viața lui Grigore Dâmbu. Totuș nu el are să facă pe mama sa să-și calce făgăduința. Plătește cam scump prețul fericirii. Se simte strâmtorat în lumea în care trăește, care vede într'însul pururea pe fiul... ei. Sântem la băi de mare, la Dieppe. Soții Dâmbu sunt înconjurați de cercul lor din țară. Nu lipsesc bine înțeles d. și d-na Rudeanu, el amantul cocotelor, un *vieux marcheur* decrepit, ea amanta lui Grigore Preda. Soții Dâmbu au un băiețaș, care în timpul din urmă a fost greu bolnav. În fiecare seară, o femeie cernită venea tiptil, desigur corupând servitorii, să vadă pe copilaș, să-i aducă flori, să-l îmbrățișeze. Ghicim îndată cine poate fi misterioasa femeie. E bunica, pe care dragostea de nepot o face să-și calce făgăduința. Eră de așteptat ca părinții copilului să dea odată peste misterioasa vizitatoare. Lucrul se întâmplă într'o seară. Grozav a îmbătrânit în cinci ani frumoasa femeie Dâmbu! Grigore, mișcat de prezența mamei lui, nu pricepe totuș, om cinstit cum este, ca cineva să-și calce cuvântul. Dar Elena, cu sufletul ei de femeie și de mamă, ce bine pricepe pe bătrână! Ea îi cade la piept, uită toate prejudecățile, și de acum înainte străina din ajun îi va fi adevărat o mamă.

Acest ultim act este destul de mișcător. Amintește însă prea mult pe *Maman Colibri* a lui Henry Bataille. Acest lucru n'ar însemna nimic, dacă piesa ar avea intensitatea și pateticul teatrului lui Henry Bataille. În întregimea ei piesa d-lor Nicolau și Simionescu se desfășoară destul de repede și de plăcut, dar simți că personagiile, bine conturate, sunt numai niște umbre, care stau în picioare, ce e dreptul, dar n'au un adevăr omenesc mai profund. Toată acțiunea se mișcă la suprafață, ca la cinematograf. Lipsește perspectiva, străfundurile sufletești, mișcările pe care le ghicești că se petrec dincolo de rampă și care te fac să te interesezi de personajii ca de niște adevărați oameni.

Sunt și oarecare naivități de tehnică teatrală, care fac să dispară neprevăzutul și desfășurarea acțiunii. Prea sunt multe intrări și eșiri la care toată lumea se așteaptă, pe care oricine le ghicește. Trebuie însă să recunoaștem că actul al III-lea, așa de simplu și de mișcător, cu desnodământul așa de omenesc, nu eră de loc de prevăzut. Un alt scriitor, care ar fi vrut să facă mai frumos, ar fi căutat ceva mai complicat, care ar fi fost mai puțin omenesc și mai puțin impresionant.

Dialogul, care nu lăncezește un singur moment, e drept că n'are lungimi de prisos, dar nici nu e dialog în adevăratul înțeles teatral. Convorbirea nu iese din lupta sufletelor, în focul acțiunii. Fiecare personajiu procede cu afirmațiuni, vine și-și spune lecția învățată de mai înainte. Piesa e simplă ce

e dreptul, dar din pricina lipsei de dialog adevărat este cam goală, cam neîmbrăcată. E mai mult un scenario, o schiță de piesă.

Piesa d-lor Nicolau și Simionescu a fost primită cu simpatie din pricina intenției ei morale, din pricina excelentei interpretări. D-na Lucia Sturdza, cu jocul său patetic și plin de adevăr omenesc, a mișcat mult în rolul Mariei Dâmbu, muma pocăită. D. Bulandra, în rolul lui Grigore Dâmbu, a pus căldura și eleganța cu care ne-a obișnuit. D. Livescu (George Preda) a jucat cu corecție rece și cu discreție. Din personajiu epizodic al bătrânului *coureur* Rudeanu, marele artist Soreanu a făcut o minunată apariție.

* *
*

La Teatrul Modern, după o piesă serioasă, *Docentul*, Compania Davila joacă o „comedie bufă“ *Tais-toi, mon-coeur!*, pe românește *Salvatorul*. O farsă în genul acelor care merită să fie jucate de teatrele de vară. Provoacă multă veselie, o veselie cam scurilă, închipuirea dezordonată a autorilor care ne înfățișează situațiile cele mai imposibile, care ajung comice numai prin absurditatea lor. „Salvatorul“ e un tânăr care are mania de a „salva“ femeile căzute sau pe care le crede în primejdie de a cădea. Și salvează într'una, prin peripețiile cele mai caraghioase, petrecute între personagiile cele mai ciudate: un academician, care duce o viață dublă, o cocotă, o somnambulă extra-lucidă, un îmlânzitor de purici, etc., etc.

O asemenea farsă, ca să uiți imposibilitatea situațiilor și calitatea inferioară a comicului, trebuie jucată cu multă vervă, și cu un ensemble desăvârșit. Cu toată puterea comică a d-lor Niculescu-Buzău și Constantiniu, cu tot talentul natural al d-nei Alexandrina Alexandrescu, desfășurarea piesei cam șchiopătă, impresia de ensemble lipsește și nu uitai că asculti o farsă mediocră.

Lazăr Cosma.

CRONICA ȘTIINȚIFICĂ

NOUTĂȚI ȘTIINȚIFICE

Congo și Maroc.— Două nume cari au ținut Europa aproape șase luni în frigurile așteptărilor războinice; o sabie modernă a lui Damocles care era să tragă la rândul ei multe alte săbii, a atârnat vreme îndelungată de-asupra Europei, două nume barbare pentru care erau să se încaere două popoare din cele mai civilizate.

Ce-o fi însemnând oare acest *Congo* și acest *Maroc*, pentru a fi fost cauza a unei catastrofe aproape mondiale?...

De vre-o câte-va zeci de ani Europa a început să sufere de boala *colonizării*. Fie cu trebuință fie fără, toate statele mari pornesc în campanii africane și asiatice ca să civilizeze pe sălbaticii, sau mai bine zis pentru a putea exploata pe acele nații în *folosul industriei*

și comerțului lor. Franța suferă de mai de mult; Germania, ca mai tânără, de mai puțin timp, de această boală. Franța suferă mai mult de expansiune militară și financiară, Germania de expansiune socială; cea dintâi cucerind pentru ca alte popoare să colonizeze; cea de a doua pentru necesitatea plasării surplusului de populație. Așa, *Madagascarul* francez a încăput pe mâna misionarilor englezi, *Algeria* este o colonie mai mult spaniolă de cât franceză, *Tunisia* una italiană. Germania, care a venit cea din urmă, a trebuit să se mulțumească cu ce a putut lua de la cei mici, adică cu părțile cele mai greu de colonizat. Pe Franța coloniile, afară de *Senegal*, o costă bani mulți; cu toate acestea ea caută debușeuri și pentru aceasta cucerește; caută fildeș și cauciuc în Congo; caută piață de desfacere în Maroc.

Aceste două țări cu trebuințe diferite s'au întâlnit, s'au burzuluiț și pe urmă s'au împăcat ca doi negustori deștepți. Franța a dat acces Germaniei la Congo adică la cauciuc, care astăzi, cu automobilele a ajuns una din cele mai importante industrii mondiale, Germania a lăsat Franței Maroc, cu dreptul tuturor relațiilor economice egale. Germania va coloniza Maroc, Franța va plăti deficitele bugetare și toată lumea va fi mulțumită. Dar să vedem ce este Congo și Maroc.

Congo este o țară improprie europenilor din cauza căldurii și-a muștelor cari îi prăpădește; o țară producătoare, cum am spus, de fildeș, provenit de la elefanții cari trăiesc în turme prin pădurile cu liane; și de cauciuc provenit și el dela copacii de prin acele păduri. Râul Congo este plin de cataracte aproape cu neputință de evitat sau de întrebuițat și are câte-va sute de afluenți. Coasta este inaccesibilă vapoarelor cari sunt nevoite să acosteze la diguri de câți-va kilometri sau să transbordeze cu bărcile. Este locuit de negri primitiv sau sălbatici, printre cari și acei *pitici ai lui Livingston* de cari s'a vorbit atâta în știință.

Maroco, țară mediteraneană, e formată din deșertul Sahara și din platourile munților Atlas; partea a doua e bogată în turme și agricultură și poate forma admirabile debușeuri și colonii europene. Populația însă de *Arabi*, *Tuaregi*, etc., musulmani fanatici, va da mult de lucru Francezilor și Spaniolilor, după cum le-au mai dat. Țiu să mai adaug că *Universitatea* din *Fez* a fost modelul celor europene și datează de pe la anul 1000.

Ligno-cimentul. — Știe toată lumea ce este cimentul armat. Barele de fier îmbrăcate într'o masă de ciment, produc un material de construcție care posedă rezistența de presiune a cimentului și cea de tracțiune a fierului, laolaltă, — deci, sub un volum redus, un material care alt-fel pentru aceleaș efecte, ar ocupa un spațiu mult mai mare. Sunt însă anumite întrebuițări în construcție unde cimentul armat este prea greu, cum sunt de exemplu pereții despărțitori; pentru acest lucru *Cases* a înlocuit fierul cu stîngii de lemn, și experiența a probat că rezistența la tracțiune este aceeași ca și la cimentul armat cu fier. El a numit acest nou material *ligno-ciment*, adică ciment armat cu lemn.

Casa de bani cari nu pot fi tăiate cu flacăra oxiațilenică. — E știut că temperatura la care ard oxigenul și acetilenul, înlesnește spărgătorilor de case de bani mijlocul ca în câteva minute să-și ajungă scopul. Nu odată știința s'a pus fără să vrea în serviciul răufăcătorilor, dar totuși ea corectează în general relele cari le face. Așa, *Krupp* de data aceasta a inventat un astfel de oțel, în cât sunt necesari 10.000 litri de oxigen, 13.000 de acetilen și 14 ore de lucru pentru a face o gaură de 80 milimetri în placa oțelului; lucru imposibil pentru un spărgător.

Em. Grigoraș

POLEMICE

Un răspuns d-lui Pârvan

În luna lui Mai mi s'a atras atenția asupra unei publicații a d-lui Pârvan: «Contribuții epigrafice la Istoria Creștinismului Daco-Roman»; în care d-sa a crezut de cuviință să atîngă chestia numirii d-sale la Universitate și să-mi arunce cu această ocazie câteva săgeți, pentru raportul ce făcusem Senatului Universitar (v. Prefața p. IX—XIII).

Dintr'un simțimânt ușor de înțeles, n'am voit, în ajunul vacanței, să turbur sufletul iubitor de ideal al colegului meu și mi-am rezervat răspunsul pentru începutul anului școlar: 'mi închipui că nimeni nu-mi va obiecta această înțâzire.

Ce spune d-l Pârvan? În afară de oare cari considerațiuni abracadabrante, cu citații din autori, d-sa spune că în contra d-sale s'a urzit, de colegi rău intenționați, o conspirațiune; că unul din ei a încercat să-l asasineze... moralmente și ca culme, vinovatul a rămas nepedepsit. Puțină istorie retrospectivă e necesară pentru elucidarea acestui punct.

La începutul anului 1910, Senatul Universitar din București numește o comisiune compusă din d-nii Onciul, Evolceanu, și Iorga, ca să studieze lucrările d-lui Pârvan în vederea recomandării d-sale la catedra de Istoria antică și epigrafie, pe care o suplînă de câteva luni. Toți profesorii Facultății de litere erau favorabili candidatului, care se prezenta fără rival; d-sa ar fi întrunit, neîndoios, unanimitatea sufragiilor, dacă n'ar fi fost zelul intempestiv al unora dintre colegi, care au căutat să profite de bunele dispoziții ale Facultății. D-l Pârvan fusese elevul nostru al tuturor și nu trăim doară pe vremea lui Saturn ca să dorim distrugerea generațiilor ce se ridică pe urma noastră.

Ce se întâmplă în adevăr? La 2 Martie 1910 se reunește Senatul Universitar, împreună cu Consiliul Facultății de litere, spre a asculta referatul comisiunii. Dar în loc de un referat, ni se citesc două: unul semnat de d-nii Onciul, Evolceanu și Iorga și altul numai de d-l Iorga, care a crezut esențial să adauge oare cari aprecieri personale cu privire la ultima și cea mai importantă din lucrările D-lui Pârvan, «Marcus Aurelius Verus Caesar și L. Aurelius Commodus». În primul referat ni se arată că «Lucrarea aceasta a d-lui Pârvan e nouă, atât ca subiect cât și ca executare și pleacă direct de la izvoare. Literatura mai nouă e utilizată nu ca izvor de informație, ci numai pentru controlul părților susținute de autor. În notele cărții sunt respinse mai multe puncte susținute de alții. Autorul întrebuițează izvoarele în cele mai noi edițiuni, culege cu deamănuntul toate lămuririle risipite în ele și le supune unei critici pătrunzătoare».

«Rezultatele nouă se capătă și în ce privește situația constituțională a lui Marcus Aurelius și a colegului său împărătesc, și în ce privește biografia lui, cum și pregătirea lui literară și științifică. Forma e îngrijită și atrăgătoare. etc.

Iar d-l Iorga adaugă: «Forma e nu numai îngrijită, dar foarte atrăgătoare... De la cele dintâi lucrări ale sale d. Pârvan a progresat mult în ce privește gruparea faptelor, statornicirea hotarelor studiilor sale, sistematizarea...»

«Sub acest raport se pot aduce însă critice și lucrării de față: titlul îndoit, atunci când lucrarea privește mult mai mult pe Marcus Aurelius; împărțirea subiectului în două: cariera politică și viața intimă sufletească a eroului său, lămuririle prea întinse cu privire la ideile filozofice din pri-

mul stadiu al cugetării libere antice, lasă o impresie mai slabă-decât aceea care prin altă mărginire a subiectului și prin altă grupare a faptelor și ideilor s'ar fi putut căpăta, cu atâta erudiție și cu atâta talent. Monitorul oficial n. 163 p. 6683 și 6684 din 23 Oct. 1910.

Cu aceste laude și aceste rezerve comisiunea conchidea pentru recomandarea d-lui Pârvan ca *agregat* definitiv la catedra de istorie antică și epigrafie de la Universitate. Intrându-se în discuția generală, nimeni n'a cerut de o cam dată cuvântul, fiind-că nimeni nu se gândia să facă obiecțiuni. Atunci se ridică d-l Bogdan, respectabilul decan al Facultății de litere și susține că d-l Pârvan merită să fie recomandat nu ca agregat ci ca *profesor*. Iar în loc de argumente face cunoscut Senatului Universitar că d-l Pârvan e sărac și că trebuie să mai ajute și pe alții din micul său câștig; că viața e scumpă, apunamentele derisorii și așa mai departe. În urma discursului d-sale, se operează o adevărată minune: membrii comisiei de referat declară ritos că dâșii nu se împotrivesc a recomanda pe d-l Pârvan ca *profesor*! A fost un moment de surpriză, care a trecut repede. În deșert au încercat d-nii Dragomirescu și Densușianu să înlăture argumentele d-lui Bogdan, arătând că d-l Pârvan mai are și o catedră de liceu și să demonstre Senatului Universitar că nu era și nu putea să fie cazul de a aplica articolul din lege privitor la numirea directă ca profesor, favoare cu totul excepțională, destinată să recompenseze numai meritele rari, curentul se formase! Senatului Universitar era să procedă la vot și d-l Pârvan să fie ridicat dintr'o dată în vârful piramidei.

E ridicol când vezi în toate cele lalte 'carriere oamenii muncind din greu ca să urce treptele ierarhiei, iar în cariera didactică, tinerii cari părăsesc băncile universității ambiționează deja primele și cele mai înalte locuri. A numi pe cineva direct profesor universitar, e tot așa de absurd cât a face dintr'o dată pe un sublocotenent general, pe un stagiar membru la Casație, pe un notar prim ministru!

Legea a prevăzut în învățământul superior anumite grade, acela de suplinitor, de agregat și numai în urmă, ca încoronare a carierii universitare pe acela de profesor. De fapt, mai toți profesorii numiți în cei zece ani din urmă au trecut prin această filieră: așa au fost la Facultatea de litere d-nii Rădulescu Motru, Pompiliu Eliade, Mehedinți, Evolveanu, Mândrescu și subsemnatul. Dar încă o dată, sub influența d-lui Bogdan și grație condescendenței comisiei, Senatului Universitar era hotărât să treacă peste orice considerații și să dea binecuvântarea sa propunerii decanului!

Nu mai rămăsese nimeni din cei îndreptățiți să ia cuvântul în chestiune, spre a apăra cauza bunului simț și a dreptății. Subsemnatul citisem și recitisem lucrarea de căpetenie a d-lui Pârvan și luasem note pentru luminarea propriei mele conștiințe; mai mult încă, mă dusesem la izvoarele citate de d-sa și le confruntasem împreună, ceea ce probabil nu se îndeletnicise să facă nici unul din domnii raportori. Din toate acestea 'mi formasem, ce e dreptul, convingerea că autorul prea se grăbise când adresase Ministerului cererea sa pentru ocuparea catedrei, dar nu voisem să fac parte nimănui de părerile mele intime. De sigur, 'mi ziceam eu, d-l Pârvan 'și va lua timp de aci înainte și va lucra mai cu teme. În împrejurările însă în care era să se dea votul, a fi împins mai departe tăcerea, mi s'ar fi părut o trădare față de mine însumi. M'am hotărât dar să-mi spun cuvântul și mi l'am spus fără nici un înconjur, cu tot regretul ce aveam de a contrazice pe colegii mei și a indispupe pe d-l Pârvan.

Când am explicat Senatului Universitar că lucrarea principală a candidatului, departe de a constitui un titlu pentru d-sa, n'avea nici o valoare, că-i lipseau și calitățile de formă și nota personală, intru cât nu era o contribuțiune nouă ci reproducea, mai mult sau mai puțin, ideile ce se găseau în alți autori și în special în Wissowa (Real-Encyclopädie) și ceream, ca urmare firească a acestor afirmațiuni, ca d-nu Pârvan să rămână suplinitorul catedrei, până când va produce o scriere mai independentă și mai bine gândită, s'a ridicat, natural, o furtună în Senatului Universitar! Discuția a luat numai de cât o altă întofșătură; d. Iorga și-a recitit 'rezervele' din raport, spre a arată că și d-sa găsise cusururi d-lui Pârvan și a opinat ca să se numiască o comisiune spre a se pronunța asupra 'plagiaturii' d-sale, iar de nu va fi 'plagiat', subsemnatul să fie vestejit. Am protestat imediat în contra d-lui Iorga și în contra cuvântului de 'plagiat', pe care nu-l rostisem și nu era în intențiunea mea. Intr'o lucrare poți reproduce perfect ideile altora intrate în domeniul comun, dându-le altă formă și așezându-le într'un alt plan, dar aceasta nu constituie un plagiat; aceasta răpește, evident, din valoarea lucrării, însă nu te califică

în rândul plagiatorilor. Am susținut, cu probele în mână, că cele mai multe idei și date din d-l Pârvan nu sunt noi pentru știință, că ele se află adunate și în alți autori și în special în Wissowa, pe care d-sa l'a urmat de aproape, une ori citându-l, alte ori dispensându-se de a o face și am insistat, spre a nota diferențele, asupra modului de expunere, care în Wissowa, Brockamp, Noel des Vergers e ireproșabil, pe când proza d-lui Pârvan, din prima parte a lucrării e detestabilă, model de obscuritate, confușiune și contraziceri.

După multe frământări și discuții, s'a căzut în sfârșit de acord asupra numirii unei comisii, care să examineze cazul. Înaintea acestei comisii a trebuit să-mi depun notele, așa cum se găseau pentru usul meu personal.

După o lună, comisiunea s'a prezentat înaintea Senatului Universitar aducând următorul verdict: «că lucrarea d-lui Pârvan nu este așa de originală, precum d-sa susține în prefață¹⁾. Ori, în prefață d-sa susține numai atât că lucrarea d-sale «e o expunere ceva mai pe larg» de cât cele existente, și când comisia tăgăduiește și acest merit, ce mai rămâne d-lui Pârvan?

În fața acestei constatări, nimeni n'a mai avut curajul să propună ridicarea d-lui Pârvan la rangul de profesor; cei mai hotărâți susținători ai d-sale se mulțumiau acum să ceară *agregația*, care a și fost obținută.

Astfel, grație intervenirii mele, isbutisem să impiedec comiterea unui abuz. Cu toate acestea, nu puteam să renunț la punctul meu de vedere, care decurgea în mod fatal din expunerea ce făcusem în Senatului Universitar precedent. Acest punct de vedere l'am susținut pentru a doua oară cu dovezi noi, cari au fost alăturate ca Anexă la prima mea expunere, formând astfel un raport, pe care Ministerul l'a publicat — cu foarte multe greșeli — în Monitorul Oficial citat mai sus.

Nu mă îndoiesc că tânărul meu coleg a rămas foarte afectat de modul numărării sale în Universitate. Atâtea peripeții și atâtea agitație în jurul numelui său, au contribuit să-l enerveze peste măsură. În schimb însă, d-sa a primit de atunci numeroase compensațiuni, cari ar fi trebuit să-i ușureze amarăciunea. I s'a dat direcția Muzeului nostru Național, a fost ales Membru Corespondent al Academiei Române, preniându-i-se și lucrarea cu pricina, în urma unui raport f. elogios datorit chiar prietenilor cari-l slăviseră în Universitate, în sfârșit i s'a transferat catedra de liceu în Capitală spre a-i da posibilitatea de a încasa și de acolo jumătate din apunamente. Dar, când cineva se urcă dintr'o dată prea sus, e în pericol de a-și pierde cumpătul și așa i s'a întâmplat și d-lui Pârvan. De aceea prefața d-sale din ultima lucrare, citată la începutul acestui articol, denotă o stare patologică îngrijitoare.

A vorbi de asasinat moral, când înșiși susținătorii tăi sunt obligați să bată în retragere și să confirme prin graiul și votul lor temeinicia învinuirilor ce ți s'au adus, aceasta e fără îndoială un curaj, care nu mai e normal!

Dar d-l Pârvan nu se mărginește aci. D-sa voește să demonstre că rău și fără cale i s'au adus învinuiri; că în realitate eu n'am știut ce spun și d-sa e curat ca o vestală¹⁾

Ca să-și susțină afirmațiunile, d-l Pârvan se referă la două din punctele dezvoltate în Anexă și le cercetează din punctul său de vedere. Le vom cerceta și noi la rândul nostru spre a învedera încă o dată ușurința, lipsa de perspicacitate și suficiența d-lui Pârvan în manifestările sale de istoric.

Mai înainte însă, fie-ne permis a reproduce primul punct din Anexă, pe care tânărul nostru coleg a binevoit să-l ocoliască. Iată-l:

PÂRVAN

pag. 17. «El (împăratul Marcu) era fiul lui Annius Verus».

Vita Marci I, 1. cf. Marci Comment I, 2: *παρὰ τῆς δόξης καὶ μνημῆς τῆς περὶ τοῦ γέννησαντος...*

WISSOWA

pag. 2278. Annius Verus, Vater des Kaisers Marcus. Hist. Aug. Marc. I, 1; Marcus εἰς *καυτῶν*. I, 2, 17.

Atât d-l Pârvan cât și Wissowa ne spun în textul respectiv că Marcus Aurelius era fiul lui Annius Verus și fiecare din cei doi autori 'și coroborează afirmațiunea sa prin două citate. Aceste citate sunt identice. De aci nu se poate presupune, evident, că un autor a copiat pe celalt. Fiecare din ei a putut să se refere, independent, la aceleași izvoare. Nimic nu se pare mai natural, a priori.

Ceeace e grav însă e că *citația din Wissowa*, Marc εἰς

1) Părerea aceasta a comisiei, a fost citită în Senatului Universitar dar n'a fost publicată în Monitorul Oficial.

1) Trec peste impertinența elevului care, luând ca pretext faptul că la moartea-regretatului Gr. Tocilescu cerusem *suplinirea* catedrei — în conformitate cu spiritul legii — scrie, cu ifos de am ajuns că trebuia mai întâi să fac un curs de repetiție la lecțiunile d-sale!

εαδτων I, 2, 17 e greșită, fiindcă acolo nu e vorba de nici un Annus Verus și d-l Pârvan a *reproduces-o așa cum e în Wissowa*. Iată textul grec complet: *παρά τῆς δοξης καὶ μνημῆος τῆς περὶ τοῦ γεννησαντος το ἀδελφῶν καὶ ἀρρενικῶν* „din calitățile tatălui meu și amintirea ce mi-a rămas despre dânsul pot nota modestia și caracterul său bărbătesc.

Nici odată d-l Pârvan și nimeni altul nu s'ar fi gândit să se folosească de acest text spre a proba că Marcus era fiul lui Annus Verus — fiind că textul nu spune de loc acest lucru — dacă s'ar fi referit dela început prin sine însuși la izvor. Iată o dovadă peremptorie pentru stabilirea relațiilor dintre d-l Pârvan și Wissowa.

Nu mai puțin grave și faptul că d-l Pârvan se duce la textul grec indicat de Wissowa, îl citește, îl transcrie în parte și nu se gândește un moment că acest text n'are nici o legătură cu ceace voește să demonstre. Ca să admitem că d-l Pârvan știe atât de puțin grecește încât nu este în stare să înțeleagă un text foarte simplu, nu o putem face. Explicația nu e decât aceasta: Wissowa e principalul izvor de informații al d-lui Pârvan și d-sa e deprins a' l urma fără control.

Din cele ce preced se pot trage următoarele concluzii:

- Că d-l Pârvan utilizează fără să spună pe Wissowa.
- Că d-sa dă dovadă în interpretarea și citarea textelor de o distracție neiertată pentru un istoric.

Iată acuzațiuni precise și extrem de grave ce aduceam d-lui Pârvan în primul punct din Anexă și d-sa a tăcut. Dar tăcerea d-sale e o mărturisire. Căci din două una: ori ai luat citația greșită din Wissowa și dovedești, precum am spus-o, că Wissowa e izvorul după care lucrezi, parafrazându-l și reproducându-l, ori n'ai luat-o și atunci urma să protestezi. Dar citația e acolo, în textul d-lui Pârvan și nimic nu o poate smulge din loc. Și până când d-l Pârvan nu va isbui să se justifice asupra acestui punct, ca sabia lui Damocle acuzația de mai sus planează asupra lucrării d-sale de câte ori găsim asemănări între cei doi autori, iar asemănările sunt foarte numeroase, după cum se va vedea din publicarea raportului nostru.

Și acum întrebăm: nu este așa că rău și fără cale s'au adus învinuiri d-lui Pârvan? «Că lamentabilul raport-acum eternizat în coloanele Monitorului va rămânea ca un document în adevăr caracteristic pentru superficialitatea culturii noastre contemporane?» (Prefața d-lui Pârvan, p. XIII).

Dar să mergem mai departe. Tot în Anexa care preocupă pe d-l Pârvan am citat următorul pasagiu din lucrarea d-sale, p. 25—26:

«Când muri Hadrian, Pius se duse la Baiae ca să aducă la Roma rămășițele pământesti ale repausatului (v. Pii 5, 1; v. Marci 6, 1). Marcus rămase la Roma și îngrijii de ceremonie; curând după intrarea sa în funcțiune (ca questor) el dădu apoi — necrezându-se decât un simplu questor ca oricare altul — și jocuri de gladiatori în onoarea bunicului său adoptiv (v. Marci 6, 1).

- Și studiindu-l la lumina izvoarelor am căutat să probez:
 - Că d-l Pârvan interpretează greșit textele latine;
 - Că utilizează, fără să spună, pe Wissowa;
 - Că nu cunoaște bine antichitățile romane.

Voi modifica puțin argumentarea mea din raport, pentru a scoate și mai bine în relief aceste puncte și a răspunde totdeauna și d-lui Pârvan.

Este evident că d-l Pârvan s'a raportat la textul din v. Marci 6, 1 care sună astfel:

«Hadriano Baisi absumpto, cum Pius ad advehendas eius reliquias esset profectus, relictus Romae, avo iusta implevit: et gladiatorum, quasi privatus, quae estor edidit munus».

- Am zis că d-l Pârvan a interpretat greșit acest text. În adevăr autorul latin nu spune că Marcus a dat jocurile de gladiatori în onoarea bunicului său adoptiv și nici nu putea să o spună, întru cât bunicul murise din Iulie și Marcus devine questor abia în Decembrie. În onoarea bunicului, Marcus ar fi trebuit să dea jocurile funebre încă din Iulie sau August, ca principie moștenitor, sau ca simplu particular.

În afară de aceasta, când declară că Marcus a dat jocuri de gladiatori, în onoarea bunicului, nu poți traduce «quasi privatus, quae estor edidit munus» prin «necrezându-se de cât un simplu quae estor ca ori care altul etc.» de oare ce questorii, precum vom vedea mai în urmă, erau ținuti prin obligațiunile lor profesionale să dea jocuri pentru distracția publicului, iar nu ca să împace sfintele umbre ale unor morți din familie. Dacă aceasta e ideea pe care a avut-o d-l Pârvan, d-sa trebuia să traducă: «și cu toată calitatea sa de questor, sau, de și era questor, a dat jocuri în onoarea bunicului său». Textul latin se pretează la ambele înțelesuri, d-l Pârvan l'a interpretat însă de două ori greșit.

- Dar d-l Pârvan mai introduce în pasagiul său o noțiune pe care o pune tot sub patronajul autorului latin deși nu se găsește acolo! Anume, d-sa afirmă, că Marcus a dat jocurile de gladiatori „curând după intrarea sa în funcțiune”. De unde să provină acest „curând”? În raportul meu m'am dus numai decât la Wissowa și am găsit la p. 2283: «Am 5 December des I. 138 trat Marcus die Quae estur an und gab sofort (in demselben December) ein Gladiatorspiel». D-l Pârvan protestează în contra apropierii celor două texte zicând că „curând” și „sofort” care însemnează «numai decât, imediat» nu e tot una. Evident că nu e tot una, dar neamțul mai adaugă după sofort și cuvintele in demselben December, ceace împreună face tocmai «curând după intrarea sa în funcțiune».

Când ești strâns cu ușa recurgi la arguții de sofist, că n'ai ce să faci, dar să mai acuzi și pe cel ce te prinde, și încă cu lux de epitete și argumente, că nu știe să deosebiască între a și b, aceasta e prea mult!

- Că d-l Pârvan nu cunoaște bine antichitățile, lucrul e clar. A atribui lui Marcus intențiunea de a da jocuri de gladiatori în onoarea bunicului său, cu 5 luni după moarte, când aceste jocuri se dădeau ori numai decât după înmormântare, ori la aniversarea morții!) însemnează a cunoaște înștiințarea și caracterul jocurilor funebre?

D-l Pârvan are însă dreptate într'un punct, întrunul singur pe care-l exploatează cu un aer de triumf și cu o răutate nespusă.

Intemeindu-mă pe o informație greșită dintr'un autor german,²⁾ pe care l-am și citat în Raportul meu, am susținut că subt Imperiu ediliu, iar nu questorii dădeau jocurile de gladiatori.

Fără îndoială d-l Pârvan este în dreptul d-sale să mă censureze; autoritatea invocată de mine nu-mi poate servi de scuză. Însă, iată cu ce amabilitate și cu câtă delicateță de expresiuni îmi relevă greșala bunul meu coleg și fost elev:

«Orice elev de gimnaziu, neamț, e dator să știe sub pedepsa căderii la abiturium: 1° Că în timpul Imperiului nu ediliu ci pretorii au grija jocurilor publice (lucrul îl pot ceta școlarii, chiar în cărțile lui Göschen, vol. resp. p. 41, 119, etc., iar ai noștri în manualul lui Bouché Leclercq, p. 132, 135-136, 527, etc); 2° Că toți magistrații și deci și questorii dădeau jocuri la intrarea lor în funcțiune (cf. B.-L., p. 131); 3° Că dela Claudius, în anul 47 fu impusă questorilor obligația de a da regulat în fiecare an pe cheltuiala lor lupte de gladiatori (ibid); 4° Că ficțiunea de drept sacru a jocurilor private (ludi privati), de caracter funebru, cu gladiatori se menține chiar subt imperiu, atunci când magistrați, pretori și questori presidau în amfiteatru (ibid., p. 527) Aceste lucruri elementare însă nu sunt știute de profesorul român de filologia clasică: el scrie și subserie: «în ceace privește funcționarii cari dădeau asemenea jocuri (de gladiatori în timpul Imperiului!) «aceștia erau ediliu, nu questorii!... Și ca să dovedească acest lucru, ilustrul erudit citează și acest pasaj dintr'un Reallexicon nemțesc: «namentlich lag es den Adilen (!) ob 2) etc.» adică ce am clasificat mai sus la No. 2; învățatul român însă compromise pe bietul neamț, citându-l pentru ne-norocita sa afirmare».

Toate bune, dar... e un singur dar! D-l Pârvan s'a pârlit. Voind să probeze prea mult, și-a rupt gâtul!

Această pagină a d-sale zugrăvește în întregime și pe om și pe istoric. Vom vedea de aici mai bine ca de ori unde ușurința, lipsa de perspicacitate și suficiența de care se face vinovat acest fenomenal istoric!

E permis să critici în mod obiectiv pe oricine; în știință nu există ceace se chiamă superstiția numelui. Când însă 'ți permiți nu numai să critici dar să și ironizezi pe cineva, trebuie să-ți iei toate garanțiile, să te înarmezi cu toate probele, ca nu cumva să comiți la rândul tău vre-o erezie, care te-ar acoperi de ridicul și ar denota din parte-ți ori inconștiență ori prea mare doză de cinism. În cazul nostru d-l Pârvan, al cărui nume pare predestinat, s'a lăsat pradă impulsivității sale și a pățit-o, după cum se va vedea.

D. N. Burileanu

1) Vezi articolul lui Lafaye din Daremberg și Saglio, t. II 2ème partie 1896 p. 1567; Bouché Leclercq în Manuel des Inst. Rom. 1886, p. 471—472 spune de asemenea că aceste jocuri se dădeau a noua Zi după înmormântare (ludi funebres novendiales).

2) Max Erler, Reallexicon des Klassischen Altertums, Leipzig 1891 p. 478 — 9: „Namentlich lag es den Adilen ob, sobald sie ihr Amt angetreten, durch die munera aedilium Dank und Bitte für die Zukunft anzusprechen. Diese munera aedilium dauerten je nach der Stimmung der Herrschen bald beschränkt, bald erweitert bis in die späteste Kaiserzeit fort...”

3) Vezi supra nota 2.

ÎNSEMNĂRI

Gh. Panu a fost uitat mai repede decât se prevedea, mai repede decât s'ar fi cuvenit. Cel dintâi an care trece peste mormântul celui mai interesant și mai strălucit vagabond al vieții noastre sociale,—atât de puțin statornică ea însăși— n'a adus măcar o pomenire de cuviință și de răsplătă din partea celor cari prinseră și exploatarea bătrânețea obosită a acestui rătăcitor nenorocos.

E o pedeapsă, poate; e o pedeapsă pe care i-o dă dreptatea Istoriei prin răutatea celor pe cari li slujă resemnat după ce-i lovide el-înșuși cu toată impetuositatea firii lui luptătoare. Ziarele n'au însemnat, prin urmare, niciun cuvânt drept despre Gh. Panu. Doar, câte-o vorbă repede, scrisă nehotărât, în redacții unde se mai impun conveniențele, a amintit că a trecut un an de la moartea lui Panu.

Și doar, nu el era nici cel mai rău, nici cel mai puțin vrednic de iertare din câți își rătăciră, mânați de firea lor sau de socoteli, talentul și munca într-o continuă și condamabilă nehotărâre. Gh. Panu rămâne, cu toate greșelile acțiunii lui politice, cea mai interesantă figură și cea mai reprezentativă, credem, a vremii de nehotărâre ce frământă generația care apune sub ochii noștri. El reprezintă strălucit — o repetăm — nehotărârea, sbuciumul, fuga desorientată după idealuri zadarnice, care făcure înșușirea zilelor de ieri în viața noastră politică. Și prin asta, Gh. Panu, mai mult decât prin scrisul lui neîntrecut, e o figură care poate fi neglijată de dușmănia unora, de nerecunoștința altora sau de neiertarea tuturor, dar pe care nu-l poate învăli decât trecător uitarea. —*Teo.*—

Metafizica la Universitate.—Înșușirea actuală a filosofiei e de netăgăduit, graba cu care cugetarea omenească se întoarce spre Metafizică. Desprețuită o vreme, când știința pozitivă liberată eroid din lanțuirea dogmatismului teologic, pretindea stăpânirea întregii cunoștinți omenești, Metafizica rămase mult timp alungată de disprețul suficient al pozitivismului cuceritor. Când știința pozitivă, însă, ajunsă la cea mai înaltă dezvoltare a ei relativă, văzu că mai e o întreagă lume de întrebări, care necăjeau spiritul omenească și în fața cărora exactitatea ei rămânea neputincioasă, fu nevoită ea însăși să ceară ajutorul Metafizicului desprețuite. Așa se explică cum toți oamenii de știință exactă trecure firese în câmpul problemelor Metafizicului și cum toți filozofii actuali au început lucrul minții lor în laboratorii sau în investigațiile științei experimentale, și tot pentru aceea, direcția cea mai nouă în filozofie e vădit metafizică.

Necesar, prin urmare, trebuia să urmeze o reformă în esența însăși a învățământului universitar. Nu vom aminti vechile universități germane, unde un curs de Metafizică eră o continuitate firească și nici pe cele franceze unde stăpânește azi cugetarea speculativă a lui Bergson, — dar vom vorbi de Universitatea noastră. Aci, încă, se simți nevoia, de acum un an, să se creeze un curs de *Enciclopedia filosofiei*, pe care îl făcu d. prof. P. P. Negulescu.

Tot în spiritul acestei tendințe generale a filosofiei a fost și d. prof. Rădulescu-Motru, care deschise anul acesta, chiar un curs de Metafizică.

Prima lecție a acestui curs a arătat necesitatea Metafizicului și posibilitatea constituirei ei pe baze științifice. După ce a subliniat împlinirea pe care Metafizica o aduce culturii de azi, d-sa a arătat înțelegerea cea exactă ce trebuie să se dea acestei discipline. Ca aplicare practică a considerațiilor sale din prima lecție de metafizică, d. Rădulescu-Motru vorbește de relativitatea adevărului și de curajul ce se cere pentru a-l putea, cuceri. Respingând tirania dogmatismului, metafizica e disciplina care îndeamnă și care împlinește spiritul uman; adevărul fiind o curgere neîntre-

ruptă, nu se poate prinde în forma lui cea mai completă pentru fiecare clipă care trece, decât având curajul să te supui concluziunilor rațiunii și științei tale. — *T. & I.* —

Noua lucrare a compozitorului Castaldi.—Cine cunoaște pe autorul lui *Marsyas*, cine cunoaște figura aceea de o mândră modestie și atât de impenetrabilă la interviewurile asupra activității sale, asupra planurilor sale de viitor, interviewuri cari desfătează îngâmfarea mai tuturor artiștilor,— vor află cu și mai multă plăcere aceea ce ne va da în curând cel mai modern și mai ales dintre compozitorii noștri.

E o simfonie în do minor, care n'are asemănător cu celelalte opere ale maestrului, decât ...flacăra marelui său talent care le însufleștește pe toate!

E o operă de distilațiune a tuturor resurselor bogate de care dispune acest compozitor, o operă simplă dar de o simplitate cu greu cucerită și care nu e decât produsul superior al unui complex de idei și-a unei măestrii stăpâne pe întreaga factură orchestrală modernă.

Amorul și Durerea: acesta ar fi „subiectul“.

În partea I-a, polifonia colorată și ritmul nervos al maselor orchestrale, redau cu o magistrală forță de suggerare, vultoaarea biruitoare și suverană a amorului sensual,— e o polifonie din care însă se ridică o melodie unică și rezultată a tuturor celorlalte în parte. E, cum vedem, o lucrare de înaltă și cuprinzătoare sinteză.

Partea II-a exprimă durerea care nu întârzie bucuriilor cărnei. E parcă un glas omenesc care plânge; iar plânsul acesta ia încetul cu încetul proporții largi, universale: devine plânsul întregii umanități robită pasiunilor mistuitoare.

În partea III-a, plânsul se pare că purifică simțământul amorului, dumnezeiește sufletul topit odată în sbuciumul crud al pasiunii purificatoare și dobândește cumpăneala senină și neturburată a amorului exilat de-apurarea în amintirea îndepărtată și mângâietoare.

Toată această dramă a sufletului omenesc, e redată în cea artă sintetică a distinsului nostru muzician, care cum văzurăm slujește cunoștința savantă a mecanismului orchestral, Ideii inspiratoare: singura vrednică de preocuparea unui artist care-și pricepe solia.

În seria concertelor simfonice din acest an d. Castaldi își are rezervate două audiții. La una din ele, d-sa va dirija și simfonia a cincea a lui Beethoven, pe care maestrul ne-o va tâlmăci după o concepție a sa personală.

Monumentul acesta grandios al lui Beethoven e socotit și de d. Castaldi ca fiind cel mai reprezentativ al geniului beethovenian. — *Klingsor* —

Teatrul „Comoedia“.—Nu departe de Teatrul Național, pe calea Victoriei, dosit, într'un pasagiu, un nou templu al Artei își înalță zidurile-i albe și surăde în litere de aur vestindu-și numele: *Comoedia*. Schelele se mai țin pe alocuirea ca niște zdrențe de hainele clădirii acum mândre și strălucitoare. Harnice lunecă mistriile netezind pereții încă însângerați de rănile cărămizilor roșii și curând—curând vor cădea ciocanele pe tocurele de lemn și pe podele, tapițerii vor lucra zoriți îmbrăcând lojile în catifea și orînduind jețurile în staluri. Și pe la sfârșitul lui Noembrie, de bună-samă că se va ridica pentru întâia oară cortina unei scene nouă; și încă o rampă va selipi în capitala noastră.

Se vor da multe piese românești, dar și mai multe străine. Directorul „Comoediei“: d. M. Sipsos, în convorbirea pe care a avut gentileța să mi-o acorde, mi-a mărturisit că una din marile-i dorințe este și aceea de a da prilej tinerelor și realcelor talente de a se putea manifesta.

D-sa mai promite și matineuri literare, la care poeții și prozatorii vor fi invitați să-și citească producțiile lor inedite... Un fel de revistă vorbită.

Impresia ce o putem avea este aceasta de-ocamdată: Mult entuziasm, multe intențiuni frumoase și multă bunăvoință.

Să sperăm așadar că viitorul va aduce și cununa succesului. — *Leon Feraru* —

Intelectuali...— Un prim articol din numărul din urmă a unui ziar sindicalist, ne-a amintit încă odată marea și vechea meteahnă de care suferă țărișoara asta: educația nenorocită a masselor.

Nici chiar atunci când vom fi rezolvat definitiv problema analfabetismului, nu vom putea sta alături de popoarele civilizate, cu care așa de mult ne place să ne asemuim. Căci nu-i de ajuns să avem 5 milioane de țărani absolvenți de curs primar, ca să ajungem la acea stare de educație economică și socială a țărilor în care se întemeiau universități, un Shakespeare scria pe Hamlet, pe vremea când la noi se trăgeau oamenii în țepă.

Prefacerea deci va fi lentă și ne va trebui încă timp ca să putem avea și noi plugari ori meseriași care să nu mai umble cu certificatul de patru clase primare după postul de gardist, ușier ori...redactor la „România Muncitoare”, pentru ca să scrie apoi proză ca aceasta:

„Marele „șef al întregii democrații din țara românească”, imbecilul Ionel Brătianu a pornit la luptă. Plecat deabia de 9 luni dela putere, plecat ca un neputincios, după ce 4 ani terorizase întreaga țară, suprimase toate libertățile, răpise drepturile cetățenești la zeci de mii de oameni, azi i-a venit din nou pofta de putere și a pornit la luptă sfântă. Netrebnicul care a călcat în picioare toate libertățile cetățenești, care a schingiuit și împușcat are neobrăzarea să vorbească în numele democrației și libertății.

Și-a strâns toate caracudele, toți necinstiții, cartoforii, venalii și cu dâșii zice că vrea să democratizeze, să îndrepte această nenorocită de țară.

Primul a vorbit cartoforul, venalul Ferichide. Acest individ care a înscenat odiosul proces în contra tovarășilor Ficșinescu și Banghereanu, care a închis și schingiuit țăranii, acest individ care a trimis poliția să spargă geamurile la „Adevărul”, care... „

După citirea unor asemenea rânduri, fără să vrei te duci par'că cu gândul la un bretonat oarecare cu gârgăuni socialiști în cap, care într'o bună zi își abandonează strachina cu pap și bedreagul, își pune „ștaif” și lavalieră la gât și — se face intelectual.

Organizațiunea socialistă română, pe vremea când era sub influența d-lui Gherea, se obișnuise cu altfel de discuții.

Ar fi bine să se revină pe cât este mai cu putință la intelectualii de altă dată.— *Z. Z.*—

REVISTA REVISTELOR

Socotim că d. Densușianu n'a băgat în seamă,—probabil, din considerația ce are pentru autor—bucata *Darul muzelor*, în capul căreia d. P. Păltânea oferă directorului *Vieței Nouă* una din acele dedicații de care numai „Neamul Românesc” nu se rușinează. Nu, nu se poate ca d. Densușianu pe care ne-am învățat să-l cunoaștem ca om de gust rafinat, de seriozitate liniștită și dușman al reclamei— nu se poate ca d-sa să li băgat în seamă greșeala gentilă a admiratorului său.

Nu voim să spunem că n'am subscris și noi cu toată inima la dedicația aceea, plină de adevăr și de respect meritat față de „cel ce stăruie pentru lumină”, dar ni se pare curios că ea își găsește loc tocmai în revista care are norocul să-l aibă ca director. Procedeele acestea au trecere la Vălenii de munte. Știm că d. Densușeanu le privește cu oroare. Cât pentru bucată, așteptăm să se mântue: pare a fi interesantă și scrisă într'un spirit stăruitor în forme noi și plin de o nervosită simpatcă și îndrăzneță. D. Păltânea e un scriitor de talent și nu-i de loc stângaci în bizeria voită cu care se joacă. Am spus aceasta de mai multe ori.—

D. Ervin cântă încă *Solii depărtărilor*,—cu aceeași inspirație adâncă și rece, cu aceeași formă căutată și exactă, cu acelaș entuziasm neînvinș după neobișnuit.—

Lucrurile cele mai drepte se spun la cronică despre d. V. Eftimiu și se dau în acelaș loc, deslușiri categorice și adevărate pentru „Viața Românească” în chestia înrudirii Junimismului cu mișcarea culturală dela 1840—60.

Din *Lucafărul* facem cunoștința pictorului *Antonino Zeiler*, italian, cum se vede, de origină, care s'a așezat dela o vreme printre Români noștri din Blaj. După Octavian Smigelschi, pictorul bisericesc care a putut să regenereze pictura de prin sfintele locașuri ale Ardealului, împodobindu-le cu icoane în adevăratul stil bizantin al bisericii o-

rientale, — pictorul *Antonino Zeiler*, un tovarăș de lucru al regretatului artist, este astăzi cel mai priceput meșter în zugrăveala bisericească. Ne-o arată revista, reproducându-i mai multe lucrări de ale sale. Tot acest pictor, a înființat din 1907, o școală de pictură la Blaj și la Mediaș, care e urmată de multe doamne și domnișoare; iar anii trecuți ne-a dat un tablou simbolic: „Din suferințele noastre”, care reprezintă un preot stând alături de ruinele Crucii de pe câmpia Libertății din Blaj, cruce pe care se știe că niște mâini criminale au svârlițo în aer. Aclimatizarea acestui talent în mijlocul românesc de dincolo, nu poate desigur decât să bucure pe oricine.—

Revista mai publică, ca de obicei, proză și versuri destule.

D-l D. Nanu sfârșește traducerea poemului teatral în versuri al lui H. Bataille: *Visul unui amurg de iubire*.

La Craiova a început să apară o revistă teatrală plină de foc juvenil și de inteligență tot așa de tinerească. O cheamă *Masca*. Ii zice așa, probabil, pentru că tot ce se scrie acolo e mascal: scriitorii ascunși sub pseudonimat, direcția ascunsă sub anonimă, — curajul revistei însă, e foarte învederat și foarte simpatc. Al 2-lea număr ne anunță câteva înlocuiri în redacție; asta înseamnă că tinerii craioveni vor să fie și foarte serioși... Noi dorim să se facă din ce în ce mai mult. Revista e scrisă bine.

Lira populară e și ea o revistă nouă sau, s'o lăsăm singură să se numească, ea e: „Podoaba Bibliotecilor” și „Biblioteca literală pentru familii”, pe lângă că mai are meritul să apară și la... Alexandria. Administrația ei cheamă pe abonați, dacă nu pentru altceva dar oricum pentru că „aveți în acelaș timp și meritul că ajutați literatura românească și jerfiți un Ban pentru un poet neaoș român”.

Noi, care cu tot regretul nu-i putem fi abonați, socotim că-i aducem un real serviciu reproducându-i următoarea:

IN LOC DE PREFAȚĂ

Dăm cititorilor noștri numai două strofe din poezia :

„MĂRGĂRITARIU“

„In umbră crese mărgăritarii,
Feriți de arșițe de vânt,
Mândria țării ce-i cultivă...
Ferice de line pământ.

E simplu chipul lor, dă'n suflet :
Blândețe ademenitoare,
Dreptate, dragoste, podoabe
Ce nu se văd la orice floare...

Și cu atâta credem că am luminat ideajuns pe cititorii noștri, cari vor ști să ne aprecieze și ne vor da tot concursul, pentru ca Lira cu limba ei plină de armonie să poată revărsa în inimile tuturor românilor harul său LIRA.

În franțuzește a apărut opera cea mai de seamă — cum o socotea cel puțin Taine—a lui Carlyle : *Life and letters of Cromwel*. Cu ocazia acestei traduceri Henri Mazel scrie în *Mercure de France* observațiunile sale — foarte interesante — asupra acestui Cromwel al lui Carlyle. Despre frumuse-

țea operei în sine, vorbise de mult și cu prea multă competență Taine, pentru ca autorul de azi să aibă altceva de făcut de cât să transcrie cuvintele marelui critic : „povestirea sa (a lui Carlyle) pare aceea a unui martor ocular. Unul care ar fi adunat scrisori, bucăți de jurnal și care, zi de zi, ar fi adăogat la ele reflexiuni, interpretațiuni, note și anecdote, n'ar fi putut scrie o altfel de carte“. Și privind pe eroul gentilom rural de la Huntingdon, în tabloul zugrăvit cu atâta măreție de acel mare înțelept al lumii, i se înșiruesc necesar în minte d-lui Mazel, toții eroii naționali ai timpurilor și-l fac să zică : „acesta fu un actor minunat care văzu căzând cortina în aplauze. Marile noastre figuri naționale de la Vercingetorix până la Napoleon, trecând peste Roland, Jeanne d'Arc și Bayard, sunt învinși. Oamenii mari străini, Cromwel, Frederic II, Bismark, Garibaldi, au mai mult spirit. Cromwel a fost într' altfel fericit și într' altfel folositor țării sale decât Bonaparte. Nu-l ajungea totuș nici ca inimă, nici ca minte, cum nu ajungea nici pe Carol I ca mărimă de suflet ; pe eșafodul de la Whitehall n'ar fi făcut o tot așa de nobilă figură ca curajoasa și totuș înduioșetoarea sa victimă“.

Autorul articolului nu e încântat, prin urmare, prea mult, de opera politică a unuia din cei mai temerari și mai norocoși eroi ai neamului englez. Mai mare ca Cromwel, e pentru autor, Strafford, ministrul priceput al lui Carol I al Angliei.

M E M E N T O

Se cunoaște marea anchetă pe care mai mulți erudiți ai Franței o duc de treizeci și mai bine de ani asupra *Revoluțiunii*. De curând, a apărut la Hachette un volum care pune pentru întâia oară la îndemâna oricui, rezultatele acelei anchete. Istoria politică, religioasă, financiară, militară și diplomatică a acelei epoci, e făcută după documentația cea mai sigură.

Lumea catolică a fost surprinsă zilele astea de o carte a abatelui Jules Claraz : „Căsătoria preoți or“. El demonstrează că celibatul sistematic, obligator și perpetuu, e condamnat de Theologie, de Filosofie, de Fiziologie și de Istorie. Nu celibatul, ci căsătoria preoților e instituția primitivă și apostolică. Dece să faci unui preot dintr'o Virtute un Păcat, dintr'o Datorie o Crimă, dintr'un act sfânt un sacrilegiu ? Aceasta este nerațional și amoral. Până una alta cutezătorul abate a fost suspendat.

Contesa Alexandra Tolstoi, fiica și moștenitoarea marelui scriitor, a oferit Academiei Imperiale din Petersburg, manuscrisele tatălui său, cu condiția ca să publice o ediție populară a operilor lui Tolstoi. Academia nu i-a răspuns încă.

A apărut în Italia ediția II-a a cărții care a făcut atâta sgomot mai anul trecut : *Il pastore, il gregge e la zampogna* (ciobanul turma și naiul), de Enrico Thovez. E o îndrăzneată și personală critică a întregii poezii italiene dela Dante și până la cei moderni. În afară de Dante, el nu recunoaște ca poet decât pe Leopardi ; ceil'alți, între cari pune și pe Carducci, Pascoli și d'Annunzio, înseamnă un regres pentru literatura italiană.

Cartea e interesantă nu pentru tesa cam paradoxală pe care caută s'o susțină, cât pentru multe alte adevăruri crude pe cari nimeni până acum n'a avut curajul să le spună și mai ales pentru criticile aduse lui Carducci, critici cari au și dat naștere unei întinse polemice care a durat tot anul trecut prin revistele literare. Toate aceste polemici prezintă un așa mare interes, încât ele au putut fi adunate într'un volum sub titlul : *Poetica carducciană*.

Fecundația chimică a produs rumoare nu numai în rândurile savanților, dar în toate cari se interează cât pe departe de progresul științei. Cartea lui Loeb, unul din cei mai mari biologiști contemporani, a fost tradusă de curând și în franțuzește (Mercure). Ea expune toate cercetările remarcabile mîntumită cărora s'a putut provoca, prin procedee pur chimice, desvoltarea ouălor vergine. Faptul de a putea înlocui elementul bărbătesc printr'o substanță chimică, are o mare importanță filosofică, căci în toate timpurile fecundația și reproducția au fost privite ca fenomenele caracteristice ale vieții. Cartea se mai ocupă și de alte probleme biologice ca ereditatea, prelungirea vieții și cauzele morții naturale.

Pentru studiul literaturilor comparate, sunt prețioase cele două cărți apărute de curând : *L'Influence de la Révolution française sur la littérature italienne* și *l'Anglomania în Italia nel secolo XVIII-a* a lui Arturo Graf, poet și profesor la Universitatea din Turin. Sunt două lucrări foarte serioase și originale în această știință.

Numele lui Dante exercită totdeauna o atracție pentru toată lumea. Dar *Divina Comedie* e un dedal în care cu greu se poate orientă cineva. La Hachette a apărut acum o carte care poate foarte bine sluji de călăuză limpede și bine informată și care poate familiariza pe cititor cu savanta construcție a grandiosului monument. Cu chipul acesta se poate înțelege mai bine cugetarea intimă a artistului cum și mijloacele sale de expresie. Autorul cărții e H. Hauvette, profesor adj. la Universitatea din Paris.

La facultatea de litere de la Universitatea din Geneva, s'a deschis în ziua de 3 Noembrie s. n., cursul D-lui Louis Courtois, doctor în litere și privat-docent, asupra *poeziei populare românești*. Tânărul romanist, care s'a făcut cunoscut prin cercetările sale asupra lui Rousseau în Anglia, a scos în relief frumusețea și însemnătatea poeziei noastre populare în comparație cu folklorul străin.

Printre asistenți a fost și D-l B. Bouvier, profesor de literatură franceză la Universitate.

La sfârșitul lui Noembrie va apare în editura casei Olsecki din Florența o edițiune monumentală a *Divinei Comedii*. Textul e adnotat de Passerini ; iar d'Annunzio a scris viața lui Dante, pagini care vor deschide volumul.

Se vorbește și pe la noi de *vegetarism*, ba încă avem și o revistă : „Reforma alimentară“ care propovăduiește noua igienă. În mijlocul laudelor exagerate ale adeptilor și a ponegririlor adversarilor, devine interesantă cârticica pe care o găsim în colecțiunea „Les Hommes et les Idées“ : *Le Vegetarisme de Raymond Meunier*, lucrare care ne oferă o expunere complectă, clară și exactă a chestiunii, arătându-ne și foloasele dar și relele acestei igiene. — E interesantă chestiunea pentru că e vorba aci de un regim de viață și aproape și de moravuri.

Toți cei cari au admirat geniul și s'au înduioșat de soarta autorului lui *Sagesse*, vor ceti cu o nespusă simpatie cartea afectuoasă, familiară și atât de veridică pe care au scris-o de curând *Cazals* și *Gustave le Rouge* : *Les Derniers jours de Paul Verlaine*. Cei doi autori sunt tovarășii c-i mai nedespărțiți ai tragicelor „ultimele zile“ din viața „acelui Verlaine duios și copilăros, satanic și ingenuu dar cu totea asta nespus de simpatie“. Desenele și schițele luate „sur le vif“ împodobesc volumul, iar prefața frumoasă a lui Maurice Barrès, îl deschide. Cartea a apărut la „Mercure de France“.

